

**VIŠJA STROKOVNA ŠOLA ACADEMIA,
MARIBOR**

**DIPLOMSKO DELO
JOŽE PLEČNIK IN NJEGOVA SAKRALNA
ARHITEKTURA**

Kandidat: Marjan Ribič

Študent izrednega študija

Številka indeksa: 11190060058

Program: Gradbeništvo

Mentor: mag. Branislav Rajič, univ. dipl. ing. arhitekture

Maribor, april 2013

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisani Marjan Ribič z vpisno št. 11190060058 sem avtor diplomskega dela z naslovom Jože Plečnik in njegova sakralna arhitektura.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo izključno rezultat mojega dela;
- sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana skladno s pravili Višje strokovne šole Academia;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del oz. misli kot moje lastne – kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/2007; v nadaljevanju ZASP), prekršek pa podleže tudi ukrepom VSŠ Academia skladno z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na VSŠ Academia;

V Mariboru, april 2013

Podpis študenta:

Marjan Ribič

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju Branislavu Rajiču in somentorici Mirjani Ivanuša Bezjak za vse nasvete in za strokovno pomoč pri nastajanju diplomskega dela.

Prav tako se zahvaljujem patru Frančišku Cerarju, mariborskemu jezuitu, za podatke o kapeli Srca Jezusovega in Stanislavu Zveru, župniku iz Bogojine, ki mi je omogočil dostop do določenih informacij.

Hvala Moniki Čermelj, knjižničarki v Kamnici, ki mi je pomagala izbrati literaturo, ki sem jo potreboval za pripravo diplomskega dela.

Hvala tudi lektorici Jasmini Vajda Vrhunec za lektoriranje mojega diplomskega dela.

Hvala tudi uslužbencem Višje strokovne šole Academia Maribor za pomoč pri pripravi diplome.

Posebna zahvala velja moji družini, ki mi je zvesto stala ob strani in me spodbujala, čeprav je bila velikokrat prikrajšana za mojo pozornost in prisotnost.

POVZETEK

V diplomskem delu predstavljam svetovno znanega slovenskega arhitekta in urbanista Jožeta Plečnika. Povzemam predvsem njegove dosežke na področju sakralne arhitekture, za katere menim, da v javnosti niso dovolj znani. V prvem delu tako predstavim njegovo mladost, družino, razmišljanje in pogled na svet, v nadaljevanju pa njegovo delovanje na Dunaju in v Pragi ter tudi v Sloveniji. Podrobneje opišem njegovo delovanje na področju sakralne arhitekture, in to vse od začetnih del do del, ki so nastala v njegovih poznih letih. V zadnjem delu se osredotočam na njegovo delovanje na področju vzgoje in izobraževanja ter predstavim nekaj njegovih najbolj znanih učencev in njihova dela.

Ključne besede: Dunaj, Praga, sakralna arhitektura, urbanizem, Ljubljana, Jože Plečnik.

ZUSAMMENFASSUNG

JOŽE PLEČNIK AND HIS RELIGIOUS ARCHITECTURE

In der Diplomarbeit stelle ich denn weltweit bekannten slowenischen Architekten und Stadtplaner Jože Plečnik vor. Ich habe vor allem seine Leistungen auf dem Gebiet der Sakralarchitektur, welche meiner Meinung nach in der Öffentlichkeit nicht ausreichend bekannt sind. Im ersten Teil stelle ich seine Jugend, seine Familie, sein Denken und sein Weltbild vor. Im folgenden Teil stelle ich seine Arbeit sowie in Wien und in Prag als auch in Slowenien vor. Ich habe ausführlich seine Arbeit in der Sakralarchitektur vorgestellt, und das detailliert seit seinen ersten Arbeiten bis zu seinen späteren Arbeiten. Im letzten Teil lege ich den Schwerpunkt auf seine Arbeit im Bereich der Erziehung und Bildung und stelle einige von seinen berühmtesten Anhängern und ihre Werke vor.

Schlüsselwörter: Wien, Prag, Sakralarchitektur, Urbanismus, Ljubljana, Jože Plečnik.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	10
1.1	OPIS PODROČJA IN OPREDELITEV PROBLEMA	10
1.2	NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA	11
1.3	PREDPOSTAVKE IN OMEJITVE TER PRIČAKOVANI REZULTATI DIPLOMSKEGA DELA	12
1.4	UPORABLJENE RAZISKOVALNE METODE	12
2	PREGLED STANJA.....	13
2.1	ŽIVLJENJEPIS.....	13
2.1.1	<i>Mlada leta.....</i>	13
2.1.2	<i>Delovanje v Avstriji</i>	14
2.1.3	<i>Delovanje v Pragi.....</i>	16
2.1.4	<i>Delovanje v Sloveniji</i>	17
2.1.5	<i>Delovanje v Jugoslaviji</i>	20
2.1.6	<i>Delovanje v Mariboru</i>	21
3	PLEČNIK IN NJEGOVA SAKRALNA DEJAVNOST	24
3.1	CIBORIJ	25
3.1.1	<i>Najbolj znani ciboriji.....</i>	25
3.2	KELIH	28
3.2.1	<i>Najbolj znani kelihi.....</i>	29
3.2.2	<i>Monštranca.....</i>	33
3.2.3	<i>Najbolj znane monštrance</i>	34
3.2.4	<i>Zakramentarija</i>	37
3.3	PLEČNIKOVE CERKVE.....	38
3.3.1	<i>Cerkev svetega Duha na Ottakringu (1910–1912)</i>	38
3.3.2	<i>Cerkev presvetega Srca Jezusovega na Vinohradih</i>	39
3.3.3	<i>Cerkev svetega Jožefa v Ljubljani</i>	40
3.3.4	<i>Cerkev Gospodovega vnebohoda.....</i>	41
3.3.5	<i>Cerkev Marijinega vnebovzetja</i>	45
3.3.6	<i>Cerkev svetega Frančiška Asiškega.....</i>	45
3.3.7	<i>Cerkev svetega Mihaela.....</i>	46
3.3.8	<i>Cerkev svetega Jerneja</i>	46
3.3.9	<i>Cerkev svetega Petra</i>	47
3.3.10	<i>Svojstveno oblikovana cerkev svetega Antona Puščavnika.....</i>	47
3.3.11	<i>Paviljona Murke</i>	48
3.3.12	<i>Ljubljansko pokopališče Žale</i>	49
3.3.13	<i>Cerkev svetega Benedikta</i>	49
3.3.14	<i>Cerkev Obiskanja Device Marije.....</i>	50

3.3.15	Pozna sakralna dela.....	51
4	PLEČNIKOVA NAJBOLJ ZNANA DELA	52
4.1	DUNAJ	52
4.1.1	Vila Langer (1900–1901)	52
	Zacherlova hiša (1900–1905).....	52
4.1.2	Vila Loos (1901).....	53
4.1.3	Hiša Weidman (1901–1902).....	53
4.1.4	Najemniška hiša Langer (1901–1903).....	54
4.1.5	Vodnjak Karla Boromejskega (1906–1909)	54
4.1.6	Kapela Zacherl (1912–1914).....	54
4.2	PRAGA	54
4.2.1	Praški grad (1920–1934).....	55
4.2.2	Park predsedniške letne rezidence (1920–1933).....	57
4.3	SLOVENIJA	57
4.3.1	Plečnikova hiša (1921–1930)	57
4.3.2	Stadion (1923–1929)	58
4.3.3	Plečnikova palača (1925–1927)	58
4.3.4	Šentjakovski trg (1926–1938).....	59
4.3.5	Rimski zid.....	59
4.3.6	Celjska posojilnica (1927–1930).....	59
4.3.7	Vzajemna zavarovalnica (1928–1930)	60
4.3.8	Trnovski most (1928–1932).....	61
4.3.9	Čevljarski most (1931–1932).....	61
4.3.10	Tromostovje (1929–1932).....	62
4.3.11	Lovska kočja kralja Aleksandra (1932–1934)	62
4.3.12	Ljubljanska tržnica (1939–1942).....	63
4.3.13	Zapornica na Ljubljani (1933–1939).....	63
4.3.14	Vegova ulica (1942–1943).....	63
4.3.15	Park Tivoli (1929–1933).....	63
4.3.16	Podružnična cerkev svete Ane nad Ribnico	64
4.3.17	Narodna in univerzitetna knjižnica (1930–1941)	64
4.3.18	Vila Prelovšek.....	65
4.3.19	Peglezen (1932–1934)	65
4.3.20	Uršulinska gimnazija (1939–1947).....	65
4.3.21	Baragovo semenišče	66
4.3.22	Križanke (1952–1956)	66
4.3.23	Spomeniki žrtvam druge svetovne vojne (1949–1954).....	67
4.4	PLEČNIKOVI UČENCI	67
4.4.1	Otto Rothmayer	67

4.4.2	<i>Alois Mezera</i>	67
4.4.3	<i>Edvard Ravnikar</i>	67
4.4.4	<i>Dušan Grabrijan (1899–1952)</i>	68
4.4.5	<i>France Tomažič (1899–1968)</i>	68
4.4.6	<i>Danilo Fürst (1912–2005)</i>	69
4.4.7	<i>Edo Mihevc</i>	69
4.4.8	<i>Emil Medvešček (1911–1963)</i>	70
4.4.9	<i>Marijan Mušič (1904–1984)</i>	70
4.4.10	<i>Miroslav Oražem (1900–1975)</i>	70
	<i>Marko Župančič (1914–2007)</i>	71
5	ZAKLJUČEK	72
6	SEZNAM VIROV	74
6.1	LITERATURA	74
6.2	VIRI	74
6.3	INTERNETNI VIRI	74

KAZALO SLIK

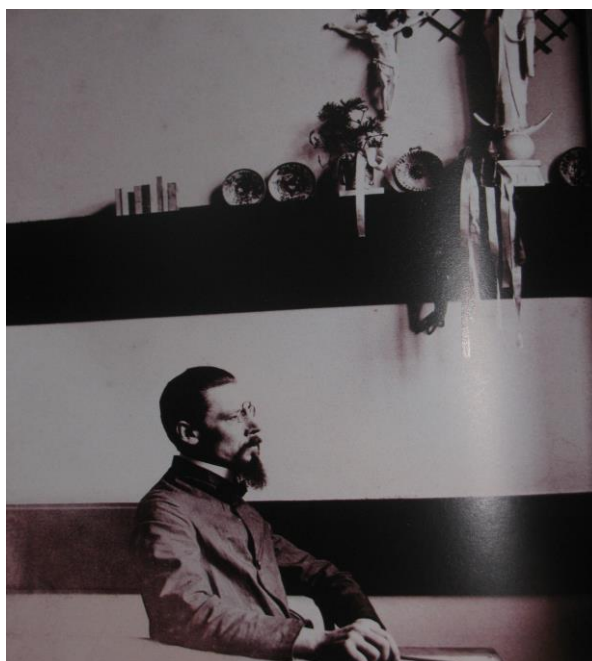
SLIKA 1:	JOŽE PLEČNIK	10
SLIKA 2:	PLEČNIKOVA DRUŽINA 1889	13
SLIKA 3:	PLEČNIKOVI UČENCI 1925	18
SLIKA 4:	JEZUITSKA CERKEV V MARIBORU – VHOD V CERKEV	21
SLIKA 5:	PLEČNIKOV STEBER NA DVIGNJENEM DELU NAD OLTARJEM	22
SLIKA 6:	EMILIJIN CIBORIJ	26
SLIKA 7:	CIBORIJ S KRONICO	26
SLIKA 8:	DRUGI ANDREJEV KELIH	27
SLIKA 9:	MARMORNI KELIH	27
SLIKA 10:	OMANOV KELIH	28
SLIKA 11:	ERKLAVČEV KELIH	28
SLIKA 12:	BIRMANSKI KELIH	29
SLIKA 13:	KELIH S TRINOŽNIM STALCEM	29
SLIKA 15:	KELIH Z OLIČNIMI VEJICAMI	30
SLIKA 14:	PLEČNIKOV KELIH	30
SLIKA 16:	KELIH Z BELIM NODUSOM	31
SLIKA 18:	MONŠTRANCA S POROČNIMA PRSTANOMA	33
SLIKA 17:	ŠKRLATNA MONŠTRANCA	33
SLIKA 19:	MONŠTRANCA S PERFORIRANIM DEBLOM	34
SLIKA 20:	MONŠTRANCA S KUPO	35

SLIKA 21: ZAKRAMENTARIJ S PREGIBNIMA POSODICAMA	37
SLIKA 22: CERKEV V OTTAKRINGU	38
SLIKA 23: VHOD V CERKEV NA VINOHRADIH	39
SLIKA 24: CERKEV SV. JOŽEFA.....	40
SLIKA 25: POGLED Z JUŽNE STRANI.....	41
SLIKA 28: POGLED NA ZVONIK	42
SLIKA 29: STROP V CERKVI	42
SLIKA 26: SPOMINSKA TABLA	42
SLIKA 27: POVEZOVALNO STOPNIŠČE	42
SLIKA 30: KERAMIČNI TLAK IN OLTAR V OZADJU.....	43
SLIKA 31: UDOBNE KLOPI	43
SLIKA 32: NOVE ORGLE.....	44
SLIKA 33: SPREDNJI VHODNI PORTAL	45
SLIKA 34: DVIGNJEN VHOD V CERKEV SVETEGA MIHAELA	46
SLIKA 35: IZSTOPAJOČ ZVONIK	47
SLIKA 36: JOŽAMURKA – ZAPRTI PAVILJON.....	48
SLIKA 37: VHODNI PORTAL V ŽALE.....	49
SLIKA 38: CERKEV PO PEČNIKOV OBNOVI.....	50
SLIKA 39: FASADA VILE LANGER	52
SLIKA 40: FASADA ZACHERLOVE HIŠE	53
SLIKA 41: VHOD NA PRVO DVORIŠČE	54
SLIKA 43: OBELISK NA TRETJEM DVORIŠČU	55
SLIKA 42: POVIŠAN SPOMENIK PRI VODNJAKU	55
SLIKA 44: MREŽASTI TLAK NA TRETJEM DVORIŠČU	56
SLIKA 45: STOPNIŠČE NA GRAD	56
SLIKA 46: CELJSKA POSOJILNICA	59
SLIKA 47: STOL, KI GA JE OBLIKOVAL PLEČNIK ZA POTREBE VZAJEMNE ZAVAROVALNICE	60
SLIKA 48: ČEVLJARSKI MOST	61
SLIKA 49: PLEČNIKOVE ARKADE-TRŽNICA	62
SLIKA 50: PLEČNIKOVA KLJUKA NA VHODNIH VRATIH V NUK	64
SLIKA 51: PEGLEZEN	65
SLIKA 52: PEKLENSKO DVORIŠČE V KRIŽANKAH	66
SLIKA 53: EDVARD RAVNIKAR.....	68
SLIKA 54: EDO MIHEVC	69
SLIKA 55: MARKO ZUPANČIČ.....	71
SLIKA 56: PLEČNIKOV ŠAH.....	73

1 UVOD

1.1 Opis področja in opredelitev problema

Že od mladih let me je zanimala zgodovina, poleg tega sem gradbenik že več kot petindvajset let, zato sem se odločil, da bom za diplomsko delo napisal nekaj na temo, ki

Slika 1: Jože Plečnik

Vir: Hrausky et al., 6, 2006

me zanima in se hkrati navezuje na področje mojega študija.

Ker je o Jožetu Plečniku skoraj vse že znano, se bom osredotočil na njegovo delo v svoji bližnji okolici in poskusil o njem izvedeti kaj novega ali pa vsaj nekaj, kar ni splošno znano.

Vsem znana je njegova sakralna dejavnost na področju Avstrije, Češke, Slovenije in tudi bivše Jugoslavije. Osebnostno me je pritegnila predvsem cerkev v Bogojini – malo zaradi njene oblike, malo pa tudi zaradi njene bližine, saj je znano, da je Plečnik v Sloveniji deloval predvsem v Ljubljani in njeni širši okolici. Želim si pridobiti tudi nove podatke o cerkvi Srca Jezusovega v Mariboru, pa čeprav tukaj Plečnik ni bil tako zelo dejaven, saj je projektiral samo manjši del cerkvenega poslopja. V diplomsko delo bom podrobneje

vključil tudi Plečnikova dela s področja liturgičnega posodja, kot so kelihi, ciboriji, monštrance in zakramentariji. Podrobno bom opisal, kaj posamezno liturgično posodje predstavlja in čemu služi. Ta del Plečnikovega delovanja je javnosti malo znan, za kar je verjetno krivo dejstvo, da prejšnja oblast ni ravno odobraval delovanja na verski osnovi, ki je področje, na katerem je bil Plečnik zelo dejaven. Ljubezen do krščanstva mu je privzgojila predvsem mama, nanj pa je najverjetneje vplival tudi njegov starejši brat, ki se je izšolal za župnika.

Seveda bom podrobno povzel tudi njegova znana dela. Njegov življenjepis bom povzel v štirih delih:

- mladost,
- delovanje v Avstriji (Gradec, Dunaj),
- delovanje v Pragi,
- vrnitev in delovanje v Sloveniji ter na področju bivše Jugoslavije.

V bogojinski cerkvi bom poskušal od cerkvenega osebja pridobiti podatke, ki niso javno znani. Večino raziskovalnega dela bom tako opravil tam, en del pa tudi v Mariboru, natančneje v cerkvi Srca Jezusovega na Ljubljanski ulici.

Na koncu bom predstavil Plečnikove najpomembnejše učence in naredil kratek oris njihovih pomembnejših del.

1.2 Namen in cilji diplomskega dela

Namen diplomskega dela je spoznati in predstaviti Plečnika ne samo kot arhitekta, temveč tudi kot sakralnega umetnika, ter raziskati področja njegovega delovanja na Štajerskem in v Prekmurju. Opisal bom tudi pomen načrtovanja liturgičnega posodja in v kolikšni meri so pri tem sodelovali njegovi učenci. Rad bi odgovoril na vprašanje, ali je bil Plečnik samo največji slovenski arhitekt ali pa ga lahko imamo tudi za največjega slovenskega umetnika 20. stoletja. Torej je cilj mojega diplomskega dela opisati Plečnika kot sakralnega umetnika in predstaviti nekaj njegovih manj znanih del. Poseben poudarek bo na njegovem delu na cerkvah v Bogojini in v Župniji svete Magdalene v Mariboru.

1.3 Predpostavke in omejitve ter pričakovani rezultati diplomskega dela

Glede na Plečnikovo veliko prepoznavnost in glede na to, da obstaja veliko pisnih virov tako v knjižni obliki kot na internetu, posebnih omejitev ne pričakujem. Do omejitev bi lahko kvečjemu prišlo pri raziskovalnem delu, in sicer v primeru nesodelovanja osebja v cerkvah oziroma zaradi časovne oddaljenosti delovanja na teh objektih ter s tem nepoznavanja posameznih tem.

Rezultat mojega diplomskega dela bo večje poznavanje sakralnih del našega največjega arhitekta v naši bližini in tudi drugje po svetu. Upam, da bom pridobil tudi podatke, ki javnosti niso znani. Z raziskovalnim delom bom med drugim razširil svoje splošno znanje o slovenski arhitekturi prve polovice 20. stoletja. Dobil bom tudi vpogled v delo njegovih učencev, saj jih je veliko pustilo velik pečat v slovenski arhitekturi druge polovice 20. stoletja.

1.4 Uporabljene raziskovalne metode

V diplomskem delu bom uporabil naslednje metode:

- deskriptivno metodo, s pomočjo katere bom pri opisovanju posameznih pojmov in pojavov uporabil in interpretiral že napisano literaturo,
- metoda kompilacije, s pomočjo katere bom navajal izpiske, navedbe in citate avtorjev,
- metodo klasifikacije, s pomočjo katere bom definiral posamezne pojme,
- metodo sinteze in analize.

2 PREGLED STANJA

2.1 Življenjepis

2.1.1 Mlada leta

Slika 2: Plečnikova družina 1889

Vir: Hrauski et al, 1996, 10

Jože Plečnik se je rodil 23. januarja 1872 kot četrti otrok v družini. Kasneje se je njegova družina razširila za še enega sina, žal pa je že kot otrok umrl njegov starejši brat Rudolf. Živeli so skromno. Mati Helena je bila zelo odločna ženska in je otroke vzgajala v katoliškem duhu, kar se je poznalo tudi v kasnejšem Plečnikovem delovanju.

Vsi sinovi so dosegli visoko izobrazbo. Starejši brat Andrej je postal župnik, najmlajši brat Janez pa znan patolog in univerzitetni profesor v Ljubljani. Posvečen je bil tudi sin sestre

Ivane, poročene Matkovič. Bil je kaplan v cerkvi svetega Mihaela na Barju, ki jo je prav tako projektiral Plečnik, njegov nečak Dragotin pa ima za to nedvomno največ zaslug. Svoj talent in veselje do risarstva je Plečnik podedoval po očetu Andreju.

Ker mu šolanje ni šlo, ga je opustil že po prvem letniku gimnazije, ki jo je obiskoval v Ljubljani. Začel je delati v mizarski delavnici svojega očeta, kjer je kmalu spoznal težavnost poklica pohištvenga mizarja. V delavnici je med drugim dobil čut za dolžnost, da mora vsako delo opraviti pošteno, kar je bilo njegovo vodilo skozi vse življenje. Ker je bil zelo pedanten in marljiv, mu je tedanji župan Ljubljane Ivan Hribar omogočil, da je končal šolanje v Ljubljani, zaradi njegove nadarjenosti pa mu je uredil tudi državno štipendijo za šolanje na šoli v Gradcu, kjer se je izučil za pohištvenga oblikovalca.

2.1.2 Delovanje v Avstriji

V Gradcu so hitro opazili Plečnikovo nadarjenost za risanje, zato mu je Leopold Theyer, profesor za tehnično in prostoročno risanje, ponudil delo v svojem ateljeju v Gradcu, Plečnik pa ga je z veseljem sprejel.

V profesorjevem ateljeju je risal ob popoldnevih ter tudi ob nedeljah in praznikih. Ko je arhitekt Theodor Müller z Dunaja videl, kako Plečnik riše, mu je dejal, da so mu vrata njegovega ateljeja na Dunaju po končanem šolanju na stežaj odprta.

Po končanem šolanju se je Plečnik kljub očetovemu razočaranju, da ni prevzel domače mizarske delavnice, zaposlil pri tovarnarju Leopoldu Müllerju, ki je imel tovarno pohištva na Dunaju, kjer je delal v načrtovalskem biroju. Tako je po letu in pol odšel iz Gradca na Dunaj, ki je postal prva pomembna postaja v njegovem življenju.

Medtem mu je umrl oče. Ko je to izvedel, je takoj odpotoval domov na pogreb. Z materjo, sestro in bratoma so se dogovorili, da bodo dali delavnico v najem, on pa bo nadaljeval z delom na Dunaju. Leta 1894 se je po prepričevanju obeh bratov končno odločil za nadaljnje šolanje. S svojimi risbami se je predstavil znamenitemu dunajskemu arhitektu Ottu Wagnerju, ki je prav v tistem času začel delati na znameniti dunajski akademiji likovnih umetnosti.

Ker so Plečnikova dela prepričala Wagnerja, da je v njem neki potencial, je ta zato, ker njegova izobrazba ni bila na primerni ravni, za eno leto prestavil študij, v tem času pa je

delal v Wagnerjevem ateljeju in se pri tem dodatno izpopolnjeval ter si nabiral manjkajoče izkušnje. Tako mu čez eno leto vpis na šolo ni več predstavljal nobene težave. Dejstvo, da je bil od sošolcev precej starejši, od nekaterih tudi pet let, mu je bilo samo v korist, saj je bil zrelejši od drugih. Po pričevanjih sošolcev je bil dokaj odljuden, vendar marljiv in vztrajen pri doseganju ciljev, ki si jih je zadal. Tako je bil ob zaključku prvega leta študija najboljši akademik v letniku, k čemur je zelo pripomoglo dejstvo, da je še vedno delal v Wagnerjevem ateljeju. Šolanje je končal z diplomskim delom o urbanistično-arhitekturni obdelavi letovišča Scheveningen na Nizozemskem, ki mu je prineslo denarno nagrado, tako imenovano Rimsko štipendijo, ki jo je lahko porabil za študijsko potovanje po tujini. Plečnik se je večino časa zadržal v Italiji, predvsem v Rimu, ki ga je očaral s starorimsko arhitekturo, kar je v veliki meri uporabil pri kasnejši ureditvi Ljubljane. Na tem potovanju se je začel bolj poglobljeno ukvarjati s problemi sodobne cerkvene umetnosti in prostora. To je postajal njegov ključni življenjski cilj, ki ga je pozneje prenašal tudi na svoje učence. Potovanje je leta 1899 zaradi smrti matere zaključil predčasno, in sicer v Parizu. Poletje je preživel pri bratu in sestri v Ljubljani, nato pa se je vrnil na Dunaj. Dolžnost nagrajenca je bila tudi priprava razstave skic s potovanja, ki pa so bile po večini nejasne in nerazumljive. Eno leto je še delal z Wagnerjem, nato pa je poskusil delati z njegovim sinom, s katerim se nista ujela in sta hitro prekinila sodelovanje.

Tako je Plečnik postal samostojni arhitekt na Dunaju, kar je bil tedaj velik uspeh. Vključil se je v umetniško združenje Secesija, v katerem so se zbirali najboljši umetniki tedanje Avstrije. Bil je zelo dejaven član in leta 1905 so na njegovo pobudo priredili razstavo sodobne cerkvene umetnosti. Lotil se je tudi sakralnih projektov na Dunaju, kar ga je privedlo v spor s konservativno avstrijsko duhovščino. V delavskem predelu se je lotil projekta izgradnje župnijske cerkve v Ottakringu, ki si jo je zamislil kot vrnitev k idealom prvotnega neokrnjenega krščanstva. Zaradi pomanjkanja denarja je zasnovo priredil kot armiranobetonsko gradnjo, kar pa ni ugajalo takratni duhovščini. »Kljub temu lahko to gradnjo ocenimo kot enega prvih poskusov temeljite preнове duhovne dimenzije katolištva v času pred drugim vatikanskim koncilom« (Hrausky et al., 2006). Zaradi vseh sporov in nesprejetja za predavatelja na akademiji je Plečnik v začetku leta 1911 sprejel povabilo svojega sošolca z akademije, Jana Kotere, ki mu je priskrbel mesto profesorja na praški umetnoobrtni šoli.

2.1.3 Delovanje v Pragi

Na Češko je Plečnik prišel kot eden najbolj nadarjenih mladih arhitektov slovanskega rodu, vendar v obdobju poučevanja ni imel večjih naročil. V tem obdobju se je poglobljal predvsem v proučevanje ljudske umetnosti, na delavnicah pa se je seznanjal z rešitvami različnih tehnoloških vprašanj. V tem obdobju se je srečal tudi s prvimi liturgičnimi predmeti, saj je naredil kelih za svojega brata Andreja. Zaradi približevanja vojne in posledično pomanjkanja žlahtnih kovin se je moral temu delu za nekaj časa odpovedati. Pri študentih se je trudil spodbujati ustvarjalnost in domišljijo, istočasno pa jim je približeval umetniško tradicijo svoje domovine.

Novo obdobje Plečnikove ustvarjalnosti se začne z njegovim imenovanjem za arhitekta praškega gradu. To je bila za njega velika čast, ki je bil deležen kot tujec. Vzrok za njegovo imenovanje najdemo tudi v neenotnosti praških arhitektov po končani vojni. S prenovo gradu je začel takoj, torej leta 1919, in je trajala do leta 1934. Pri celoviti zasnovi mu je pomagala hči predsednika Masaryka, vendar je tudi ta imel svoj pogled na obnovo gradu.

Eno od Plečnikovih ključnih del je tudi monumentalna cerkev presvetega Srca Jezusovega v praških Vinohradih, ki jo je gradil med letoma 1928 in 1932.

Začetki Plečnikovih razmišljanj o cerkvi v tem velikem in precej obljudenem delu mesta segajo v leto 1919, ko je bil razpisan javni natečaj. Udeležili so se ga nekateri njegovi dijaki. Pri delu z njimi je razvil celo paleto rešitev. Ko pa so se češki arhitekti družno odrekli tekmovanju za pozidavo cerkve in izvedbo prepustili Plečniku, je dodal še nove. »Prva zasnova je predvidevala razmeroma zahtevno delitev notranjega prostora na osrednji steborni prostor in na obhod. Zunanjščino bi krog in krog obdal s polstebri ter povsem samostojno postavil zvonik. V razvijanju zamisli je prišlo naročilo za cerkev v Šiški in Plečnik je svoja dognanja z nekaj prilagoditvami uporabil v Ljubljani »(Krečič, 1999, 42).

Zunanost cerkve je sestavljena iz treh delov. Stavba je impozantna, fasada zvonika pa masivnost zmanjšuje z velikim okroglim oknom, ki je hkrati tudi stolpna ura. V popolnem nasprotju pa je notranost objekta, ki je zasnovana kot umirjena, strogo urejena prostornina. Od tega rahlo izstopa oltarna kompozicija, ki je zasnovana nekoliko širše.

2.1.4 Delovanje v Sloveniji

»Javna slava, delo v javnosti, vse to ni nič! Samo pri delu, ko človek občuti za trenutek krila večnosti, dobi nekaj, česar mu ne more vzeti nihče več – zato pa je tudi umetnost tako grozno krasna stvar. Vi ste prišli na arhitekturo, arhitektura pa je umetnost. Premislite, kam ste prišli. « (Krečič, 1999, platnica)

S temi besedami se je Plečnik obračal na svoje učence, ko je začel delati v Ljubljani. Leta 1920 je dobil povabilo za zasedbo mesta profesorja arhitekture na ljubljanski univerzi. Te njegove besede nam o njem veliko povedo – bil je pošten in delaven, dober izdelek pa je bil za njega več kot vsa slava. Čeprav je dobil leta 1919 zelo pomembno delo v Pragi, je takoj sprejel vabilo Ivana Vurnika, ki je že od samega začetka sodeloval pri ustanavljanju univerze. Z veliko odpovedovanja in truda je Plečnik usklajeval obe pomembni področji, ki se ju je lotil. Od študentov je zahteval trdo delo, spodbujal pa je tudi njihovo zanimanje za domačo umetnostno zgodovino, ljudsko umetnost in domačo obrt. Bil je tudi zelo strog, zahteval je stoo odstotno poslušnost in brežhibno obvladovanje risanja, predvsem arhitekturnega. Študentom je znal vcepiti poklicno etiko in jim je želel dati več kot izobrazbo za poklic inženirja ali arhitekta – želel je, da se razvijejo v celovite in poštene ljudi. Najbolj nadarjene študente je vključil v projekte in jih pritegnil k razmišljanju o celovitih rešitvah arhitekturnih problemov, hkrati pa jih je spodbujal k izražanju svojih zamisli. Na njegovih predavanjih so študenti vseh letnikov sedeli v istem prostoru, ukvarjali pa so se z dejavnostmi, primernimi njihovemu statusu – mlajši so risali svetilke, nagrobnike in stebričke, starejši pa so se že vključevali v pripravo urbanističnih načrtov.

Slika 3: Plečnikovi učenci 1925

Vir: Hrausky et al; 2006, 22

Ko se je Plečnik vrnil v Ljubljano, česar si je vedno želel, je začel dobivati tudi naročila za delo. Prvo veliko delo v Ljubljani, ki pa ga sam ni najbolj cenil, je bila izgradnja Stare tehnike. Življenje mu ni prizanašalo. Sestra Marija je umrla decembra 1929, dve leti za njo pa še brat Andrej, ki mu je bil velika moralna opora in tudi pomemben svetovalec pri oblikovanju njegovih sakralnih del. Leta 1940 mu je umrl še mlajši brat Janez in tako je razmeroma hitro ostal brez ožjih sorodnikov.

Plečnik se je kot arhitekt pri oblikovanju Ljubljane držal načela, da se mora mestno središče prilagoditi predvsem pešcem, ki bodo prej opazili lepe detajle, se ustavili in jih občudovali ter se ob tem tudi zamislili nad arhitekturnimi stvaritvami. Vseskozi se je upiral pritiskom določenih skupin, da mora biti mestno jedro prilagojeno predvsem hitremu prometu. Njegovo največje in najznamenitejše delo v Ljubljani je izgradnja Narodne in univerzitetne knjižnice, ki je eno izmed njegovih zadnjih del pred začetkom druge svetovne vojne. Leta 1925 so ga v Pragi imenovali za člana Masarykove akademije dela, kar je bila za tujca velika čast. Jeseni 1938 se je v Sloveniji začela ustanavljati akademija znanosti in umetnosti in Plečnik je bil imenovan med prvo osemnajsterico akademikov. V letih 1938 in 1940 je dobil dve visoki državni odlikovanji. Za njegov prispevek k razvoju mesta Ljubljana je bil leta 1938 imenovan za častnega meščana, istočasno pa so se odločili

za izdajo knjige, ki zajema vsa njegova dela. Knjiga se je imenovala *Architectura perennis*, izšla pa je šele leta 1941, torej v času italijanske okupacije. V času med vojno je delovanje na področju arhitekture mirovalo. Plečnik je po zaprtju šole imel naenkrat veliko časa in ideje o ureditvi prestolnice je udejanjal na papirju. Veliko je risal, porodilo se mu je ogromno zamisli o povojni ureditvi prestolnice, vendar veliko projektov ni bilo nikoli udejanjenih. Leta 1943 je dal vnesti vse svoje načrte za ureditev središča Ljubljane v svoj drugi urbanistični načrt.

Stanje po drugi svetovni vojni je Plečnik opisal v pismu znancu iz Prage: »Tudi moje življenje poteka v negotovosti. Povsod mrak, tema in grožnje. Kot da smo vsi zločinci, vse okrog nas zločinsko in kazni ter pogube vredno ... Eno ali drugo delo, čeprav samo papirno – dvigne včasih dušo do višin, kjer so slišne že nebeške melodije.« (Krečič, 1999, 93) Ta del pisma nam pove veliko o njegovem počutju zaradi nezmožnosti opravljanja urbanističnih nalog v mestu in tudi o njegovi potisnjenosti na obrobje pedagoškega dela na oddelku za arhitekturo. Pa vendar ni obupal, saj je bil zadovoljen že s tem, kar je ustvaril na papirju, čeprav je verjetno že takrat vedel, da večina dela ne bo nikoli narejena. Vseeno pa je leta 1947 po nalogu tedanjih oblasti napravil študijo za novi slovenski parlament, leta 1949 pa je prejel Prešernovo nagrado, takrat najvišjo nagrado za umetniško ustvarjanje v Sloveniji. Po vojni je nastopil čas za izdelavo spominskih obeležij zmagovalcem in tudi Plečnik je oblikoval kar nekaj spomenikov, ki po večini izražajo liriko in abstraktizem, ki sta v nasprotju s socialrealistiko, ki jo je rada naročala tedanja oblast. Njegovo največje delo po vojni je bila obnova Križank, ki se je končala leta 1956, torej ko je bil Plečnik star že več kot osemdeset let. Je pa po vojni več ustvarjal v drugih krajih po Sloveniji, predvsem so ga k sebi vabili številni duhovniki iz raznih krajev (Stranje, Ponikva, Nevlje, Mengeš, Črnuče itd.). V tem času se je arhitekt veliko ukvarjal z izdelovanjem drobnih liturgičnih predmetov, saj je zaradi kompleksnosti svojega dela cerkve obnavljal in gradil v vseh podrobnostih, tudi najmanjših, kot so oltarji, prižnice, kelihi, ciboriji, monštrance itd. Malo pred smrtjo se je lotil tudi izdelave darila slovenskih partizanov za maršala Tita. Odločil se je, da bo naredil paviljon v bližini Titove vile na Brionih.

Plečnik je po enomesečni bolezni umrl 7. januarja 1957 na svojem domu v Trnovem. Nikoli se ni upokojil, delal je do svoje smrti. Po njem so poimenovali največja slovenska priznanja na področju arhitekture. Od leta 1973 dalje vsako leto Sklad Jožeta Plečnika objavi razpis za Plečnikovo nagrado in Plečnikove medalje. Na nekdanjem bankovcu za

500 tolarjev sta upodobljena lik Jožeta Plečnika in pročelje Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani. Na kovancu za 10 centov pa je upodobljena njegova nikoli uresničena katedrala svobode (slovenski parlament). Leta 2002 je izšla tudi priložnostna poštna znamka s Plečnikovim likom. Ob 50-letnici njegove smrti je Slovenija leto 2007 razglasila za Plečnikovo leto.

2.1.5 Delovanje v Jugoslaviji

Anekdota o tem, kako je kralj Aleksander II. Karađorđević izvedel za Plečnika, govori o obisku kralja pri predsedniku Masaryku v Pragi, kjer je občudoval prenovljen grad. Na njegovo vprašanje, kdo ga je obnovil, mu je ta odvrnil, da arhitekt iz Ljubljane.

Med pomembnejša dela v nekdanji Jugoslaviji nedvomno spada cerkev sv. Antona Padovanskega v Beogradu, ki jo je gradil med letoma 1929 in 1932. Pri naročilu del so mu pomagali tesni stiki ljubljanskih frančiškanov s frančiškani v Bosni. »V tej cerkvi je Plečnik uporabil številne neuresničene načrte o tipologiji osrednjega cerkvenega prostora. Zasnovano cerkve v obliki dvojnega valja je oprl na dva vzora: na Panteon v Rimu z vrisano kroglo in na Teodorikovo grobnico s plitvo kupolo v Raveni« (Krausky et al., 2006, 153). Zaradi pomanjkanja denarja je načrte spreminjal in jih poenostavil. Namesto kupole je naredil ravno betonsko ploščo in s tem precej znižal stroške. Cerkev so posvetili leta 1932, popolnoma dokončali pa šele šest let po Plečnikovi smrti. Dokončal jo je arhitekt Janez Valentinčič, Plečnikov študent iz Ljubljane.

Zveze z jezuiti so Plečniku pomagale pri pridobivanju del na Hrvaškem. Zelo zahtevna je bila izgradnja cerkve in samostana presvetlega Srca Jezusovega v Osijeku, začeta leta 1936. Prav tako je imel tesne stike tudi s frančiškani na Hrvaškem, kar mu je pomagalo pri njegovem angažiranju pri izgradnji dveh frančiškanskih cerkva s samostanom v Zagrebu in tudi v Sarajevu, kjer je naredil načrte za bogoslovno semenišče. Od tega so uresničili samo kripto cerkve Lurške Matere božje v Zagrebu. Plečnika je kralj Aleksander odlikoval za njegov prispevek Jugoslaviji.

2.1.6 Delovanje v Mariboru

Slika 4: Jezuitska cerkev v Mariboru – vhod v cerkev

Vir: Lasten

Kolikor je do sedaj znano, obstajata v Mariboru dve Plečnikovi stvaritvi. Uredil je kapelo Srca Jezusovega v jezuitski hiši na Ljubljanski ulici 13 in jezuitske grobove na pobreškem pokopališču. Leta 1932 je mariborska škofija ljubljanskim jezuitom ponudila možnost, da lahko dobijo v last dvonadstropno stanovanjsko hišo na Levstikovi ulici 29 (danes Ljubljanska ulica 13) v Mariboru. Hiša je bila grajena na prelomu stoletja, o tem, kdo je bil lastnik, pa ni podatkov. V pritličju in v obeh nadstropjih so bile po štiri sobe z okni, obrnjenimi proti jugu, in po dve sobi z okni, obrnjenimi proti severu. Stopnišče je bilo na severni strani, prav tako sanitarije. Pater Franc Tomc, ki je bil določen za predstojnika, je zaprosil Plečnika, naj hišo preuredi tako, da bodo v obeh nadstropjih posamezne sobe imele vsaka svoj vhod, v pritličju pa naj bo kapela, namenjena javnosti. Plečnik je v pritličju na južni strani podrl stene med štirimi sobami in s tem dobil dobrih dvajset metrov dolgo halo. Na vzhodni strani ji je prizidal prostor, v katerega je namestil oltar, zahodno stran stavbe pa je podaljšal tako, da ji je dozidal vhodno lopo in stopnice. Tako je dobil skoraj 30 metrov dolgo in 7 metrov široko dvorano, ki je postala kapela ali bogoslužni prostor. Kapelo je tudi opremil. Ker je bil ljubitelj lesa, je za pretežni del opreme uporabil les. Z lesom je skoraj do stropa obložil stene, lesen je pod, lesene so klopi in lesena je tudi

oltarna (daritvena) miza. Da bi poudaril njen pomen, jo je podložil (podprl) s kamnitim stebrom. Da bi dodatno nakazal pomembnost oltarja, je strop nad njim nekoliko dvignil, s čimer je dosegel dvoje: nanj je obesil kovinski venec z lučkami, kar naj bi ponazarjalo kupolo, pa še dnevni svetlobi je omogočil dostop v prezbiterij. Tabernakelj je poudaril tako, da je lesena vrata, deloma zaradi varnosti in deloma za okras, opremil s pasovi iz medenine. Iz medenine sta tudi dve vrsti svečnikov. Monštranca je razmeroma velika in pozlačena, a brez posebnih značilnosti. Takrat so še uporabljali obhajilne mize in tudi ta je bila lesena. Po koncilu (1961–1965) je bila obhajilna miza odstranjena, njeni deli pa so bili uporabljeni za sedanjo oltarno mizo, obrnjeno proti ljudstvu. Na severno steno je Plečnik pričvrstil štirinajst poslikanih (Fugel) postaj križevega pota, ki jih je omejil z ličnimi stebrički. Po stenah je razporedil več podob jezuitskih svetnikov.

Na severni strani je Plečnik halo za nekaj kvadratnih metrov poglobil in tako pridobil

Slika 5: Plečnikov steber na dvignjenem delu nad oltarjem

Vir: Lasten

prostor za Marijin (stranski) oltar in obenem kor za pevce. Tu je nameščena tudi slika svetega Jožefa.

Jezuitskih grobov na Pobrežju je šest in ležijo na magdalenskem delu pokopališča (vzhodno od ceste), v prvi vrsti zahodno od zgradbe, v kateri je pokopališka uprava. Obdani so z masivno betonsko ograjo, v sredini je visok marmornat steber, ob njem pa dva nizka in betonska, na katerih je prostor za imena pokojnih.

Plečnik je tudi avtor spomenika padlim borcem v Sveti Trojici pri Lenartu. Prvotno je bil spomenik postavljen v čast kralju Aleksandru, po drugi svetovni vojni pa so ga odstranili. Povojna oblast je po Plečnikovih načrtih na iste temelje postavila novega. Ker se postavljeni spomenik razlikuje od prvotnih načrtov Plečnika, naj bi se zato ta odrekel avtorstvu. Spomenik so odkrili 20. avgusta 1950.

V Pokrajinskem arhivu Maribor hranijo dokumente, ki pričajo o objavi Plečnikovega mnenja v zvezi z gradnjo stavbe na Maistrovi ulici 9. Mnenje se nanaša na fasado stanovanjskega objekta.

3 PLEČNIK IN NJEGOVA SAKRALNA DEJAVNOST

Kelihi, ciboriji, monštrance in zakramentariji

Plečnikova dela z liturgičnega področja so javnosti manj znana, vendar to ne pomeni, da se tej zvrsti umetnosti ni posvetil z vsem svojim žarom. Njegov opus liturgičnega posodja pomeni izjemen prispevek umetnosti dvajsetega stoletja. Pri načrtovanju se je dopolnjeval pri vsakem novem izdelku, vseskozi je stremel k popolnosti, vendar nobenega izdelka ni imel za popolnega. Pri vsakem novem izdelku se je trudil vnesti kaj novega – vnašal je vedno nove in nove rešitve. Njegov največji obseg liturgičnih posod prav gotovo predstavljajo kelihi. Doslej so odkrili enainštirideset kelihov, dvanajst ciborijev, enajst monštranc in dva zakramentarija. Verjetno obstaja še več teh del, vendar javnost za njih ne ve oziroma ne vemo, da jih je napravil Plečnik. Kelihe je začel izdelovati že v Pragi, ko je za brata Andreja leta 1913 naredil dva.« Pri tem mu je bilo v pomoč tudi dejstvo, da je začel na šoli v Pragi prostovoljno poučevati strokovno risanje, natančneje v specialki za obdelavo kovin, kjer je ob pomoči šolskega tehnika Františka Novotnyja spoznaval skrivnosti obdelave kovin. Navdih za oblikovanje so mu bili izdelki iz slavnih dni Karla IV., ki so bili bogato okrašeni s poldragimi in dragimi kamni, navdušil pa se je tudi za češko steklovino, ki so jo češki mojstri znali izredno natančno obdelovati. Zadnjega, ki ga je naredil za novomašnika frančiškana Bernardina Sušnika, so mu prinesli pokazat, ko je bil že na smrtni postelji »(Krečič in Kvaternik, 1997, 9). Njegov opus sakralnega posodja je za 20. stoletje prav gotovo nekaj posebnega celo v svetovnem merilu, in to tako po številu kot tudi po kakovosti izdelanega posodja. Ukvarjanje s to tematiko mu je pomenilo središčno temo njegovega ustvarjanja, včasih tudi izhodišče za druge, tudi posvetne naloge. Temeljno načelo Plečnikovega ustvarjanja liturgičnega posodja je bila preprosta zasnova, ni pa to nujno pomenilo tudi preproste izvedbe. Z izdelavo ciborija se je Plečnik prvič srečal okoli leta 1922, ko je dobil naročilo od župnika Tavčarja iz okolice Škofje Loke. Pri izdelavi so mu verjetno pomagali njegovi učenci, ki jih je redno vključeval v načrtovanje. Najboljši izdelek je po navadi šel v izdelavo, večinoma tudi z njegovimi popravki.

3.1 Ciborij

»Cibórij (lat. ciborium, iz antične grščine κιβώριον [kibōrion] = kovan kelih) je posoda, ki jo v Rimskokatoliški cerkvi in v nekaterih drugih cerkvah uporabljajo za shranjevanje posvečenih hostij. Ciborij ima kovinski pokrov, na katerem je pogosto majhen križ. Poleg tega je ciborij včasih pokrit s prtičem. V gotiki ga začnejo lepšati s podstavkom, podobno kot kelih. V novejšem času ga vedno bolj izdelujejo v obliki plitve posode, primerne za obhajilo vernikov. Duhovnik pri posvetitvi evharistije po navadi posveti več hostij, kot jih potem razdeli vernikom. Preostale hostije spravi s ciborijem vred v tabernakelj. Naslednjič duhovnik med mašo ciborij spet vzame iz tabernaklja in hostije deli vernikom (obhajilo). Včasih se izraz ciborij uporablja tudi za poseben element cerkvene arhitekture – posebna strehica ali baldahin nad oltarjem« (<http://sl.wikipedia.org/wiki/Ciborij>, 21.2.2013).

3.1.1 Najbolj znani ciboriji

Tavčarjev ciborij je nastal leta 1923. Plečnik ga je naredil za župnika Mateja Tavčarja. Takrat se je prvič srečal z nalogo izdelave ciborija. Pri njem mu je pomagal njegov učenec France Tomažič, ki se navaja kot avtor. Napravil je tri različice, najboljšega pa so izbrali za izdelavo. Vodilo za oblikovanje je bil Plečnikov praški kelih. Izdelal ga je Ivan Kregar – v višino meri 39,5 cm, težak pa je 2,05 kg. Narejen je iz srebra in je pozlačen.

Okoli leta 1930 je nastal ciborij s papeškim križem, ki pa je žal izgubljen.

Emilijin ciborij je nastal leta 1933. Plečnik ga je naredil za dobro prijateljico Emilijo Fon, lekarnarico iz Kostanjevice na Krki. Ciborij je oblikovalno bolj bogat, Plečnik pa je bil s končnim izdelkom tako zadovoljen, da je zamisel uporabil tudi pri prenovi praške cerkve. Izdelal ga je prav tako Ivan Kregar – težak je 1,48 kg, v višino pa meri 32,4 cm. Narejen je iz srebra.

Finžgarjev ciborij je nastal leta 1934. Naredil ga je za svojega dobrega prijatelja, župnika in pisatelja Frana Saleškega Finžgarja. Kot vse predhodne je tudi tega izdelal Ivan Kregar. V višino meri 35 cm, narejen pa je iz srebra. Pri tem ciboriju je Plečnik uporabil drage

kamne citrine, prozorni kremen in drobna rdeča stekelca, ki jih je kot okrasje razporedil po celem ciboriju.

Ciborij s spiralnim deblom je nastal leta 1938. Visok je 44 cm, težak pa 2,32 kg. Njegova posebnost je spiralni stebriček, za okrasje pa je ponovno izbral okrasne kamne, ki jih je

Slika 6: Emilijin ciborij

Vir: Krečič in Kvaternik, 1997, 47

Slika 7: Ciborij s kronico

Vir: Krečič in Kvaternik, 1997, 67

skromno razporedil po srednjem polju in stojalu. Je eden izmed arhitektsko bolj prefinjenih ciborijev, ki jih je naredil Plečnik. Naredil ga je za usmiljenke reda svetega Vincencija Pavelskega iz Begunj

Natančna letnica izdelave ciborija svetega Mihaela ni točno znana. Omenja se letnica 1939, vendar je večja verjetnost, da je nastal leta 1946. Je zelo skromno izveden, saj nima nobenega okrasja, kar pa je za povojni čas tudi pričakovano zaradi pomanjkanja denarja. Izdelal ga je Alojz Pirnat, ki se je izučil pri Ivanu Kregarju. V višino meri skromnih 21 cm in je tudi sorazmerno lahek. Tehta vsega 440 gramov

Ciborij svetega Cirila in Metoda je nastal nekje v istem obdobju kot Mihaelov. Za osnovo je uporabil kelih iz stalcev z oporniki, nastal pa je leta 1943. Tudi ta ciborij je precej skromen, vendar arhitekturno bolj bogat kot Mihaelov. Narejen je iz srebra, tehta 1 kg, v

Slika 9: Marmorni kelih

Vir: Katalog razstave Plečnikovi kelihi,
1996, 2

Slika 8: Drugi Andrejev kelih

Vir: Katalog razstave Plečnikovi kelihi,
1996, 1

višino pa meri 37,8 cm. Ciborij je pozlačen.

V ciboriju s črnim stalcem, nastalem leta 1953, je Plečnik za osnovo uporabil serijo treh kelihov, ki so nastali že leta 1913. Za osnovo je tako uporabil kamnito obrobo stojala, narejeno iz sivočrnega podpeškega apnenca. Ta ciborij je precej masiven in pomeni napoved razvoja ciborijev. Narejen je iz tombaka, ki pa je v celoti pozlačen. Tombak je zlitina z veliko vsebnostjo bakra in medenine ter je cenejši kot srebro, da pa se ga lepo oblikovati. Ta material so uporabili tudi pri vseh nadaljnjih Plečnikovih ciborijih.

Ciborij s stožčastim stalcem je zelo podoben prejšnjemu. Nastal je istega leta. Osnova je stožec, podstavek je kamnit, ločen s tremi kovinskimi obroči. Zasnova je podobna kot pri spomeniku Davorinu Jenku v Cerkljah, verjetno pa izhaja iz zasnove stožca za slovenski parlament iz leta 1948. Tehta 1,19 kg, v višino pa meri 22,7 cm.

Letnica nastanka ciborija s kronico sega v leto 1955. Njegovo okrasje nas spominja na izdelke pred vojno. Okrašen je z dragimi kamni, na vrhu pa za oprijemalo služi majhna kronica, okrašena s štirimi okrasnimi kamni. Ciborij meri v višino 31 cm, tehta pa 1,68 kg.

Istega leta je nastal tudi ciborij z girlandami. Glavno okrasje tega ciborija so veliki glajeni kamni, razporejeni po podstavku in gladkem valju kupe. Na valju kamne povezuje stilizirana girlanda. Tako kot pri ciboriju s kronico tudi pri tem izdelovalec ni znan. Ta ciborij je bil po dolgem času ponovno težak, saj tehta dobre 3 kg, v višino pa meri 35,5 cm.

Beli ciborij iz leta 1955 je kopija ciborija z girlandami. Umetnik je barvne kamne zamenjal z belimi, zasnova pa je ostala enaka. Tudi pri tem ciboriju izdelovalec ni znan.

3.2 Kelih

Slika 10: Omanov kelih

Slika 11: Erklavčev kelih

Vir: Katalog razstave Plečnikovi kelihi, 1996, 7

Vir: Katalog razstave Plečnikovi kelihi,
1996, 11

Kélih (latinsko calix) je posoda z dolgim pecljem, namenjena za pitje. V krščanstvu je kelih posoda za vino, ki pri evharistični daritvi pomeni navzočnost Kristusove krvi.

Slika 13: Kelih s trinožnim stalcem

Slika 12: Birmanski kelih

Vir: Katalog razstave Plečnikovi kelihi,
1996, 16

Vir: Katalog razstave Plečnikovi kelihi,
1996, 10

Sveto pismo poroča, da je Jezus pri zadnji večerji ponudil apostolom kelih z vinom in jim rekel: »To je moja kri, kri zaveze, ki se preliva za mnoge.« (Mr 14, 24) Kelih, iz katerega je pil Jezus z apostoli, včasih imenujejo tudi sveti gral. Ta dogodek skupaj z lomljenjem kruha za kristjane pomeni sklenitev nove zaveze z Bogom in postavitev zakramenta evharistije, zato duhovnik pri maši ponavlja Jezusove besede. Kelihi, ki jih uporabljajo duhovniki pri bogoslužju, so po navadi srebrni ali zlati (ali vsaj pozlačeni) in bogato okrašeni. Z oblikovanjem kelihov in drugih mašnih posod se ukvarjajo vrhunski oblikovalci – nekaj najlepših slovenskih primerkov je oblikoval prav Plečnik (<http://sl.wikipedia.org/wiki/Kelih>, 22.2.2013)

3.2.1 *Najbolj znani kelihi*

Drugi Andrejev kelih je nastal leta 1913 in je narejen iz srebra in dragih kamnov. Namenjen je bil bratu Andreju, kasneje pa ga je dobil v last nečak Karl Matkovič.

Marmorni kelih iz leta 1914 je narejen iz srebra, kamnita obloga pa je iz marmorja. V višino meri 27 cm.

Slika 14: Kelih z oljčnimi vejicami

Vir: Katalog razstave Plečnikovi kelihi,
1996, 21

Slika 15: Plečnikov kelih

Vir: Katalog razstave Plečnikovi kelihi,
1996. 17

Zlatomašniški ali Salvatorijev kelih iz leta 1930 je bil narejen za frančiškana Salvatorija Zobca. Narejen je iz tombaka in je v celoti pozlačen z vgrajenim poldragim kamnom.

Omanov kelih je bil narejen za izseljeniškega duhovnika Omana v Clevelandu leta 1936. Narejen je iz srebra, kamene strele in poldragih kamnov. Reliefno je zelo dodelan in dodatno okrašen. Izdelal ga je Ivan Kregar.

Baragov kelih je bil izdelan leta 1937 za Baragovo semenišče, ki se je v tistem času zidalo v Ljubljani. Naročila ga je vdova Drašček. Na stalcu sta upodobljena devica Marija in škof Baraga, kar je novost pri Plečnikovih kelihih. Izdelal ga je Božidar Pengov. Narejen je iz tombaka ter iz poldragih in dragih kamnov.

Birmanski kelih je bil narejen za prvo sveto birmo v novi župniji na Rakeku in je bil darilo trgovca Franceta Oblaka. Zaradi svojstvene konstrukcije je ta kelih povsem enovit, saj ima stalec oblikovan kot kupolo. Kdo jo je izdelal leta 1942, ni znano.

Erklavčev kelih je bil leta 1942 narejen za novomašnika Erklavca. Izdelala ga je Liza Hribar.

Slavnikov kelih iz leta 1946 je bil prvi kelih, narejen po vojni. Izdelan je bil za novomašnika Slavnika. Material, uporabljen za kelih, je tambak.

Kelih matere božje je bil kljub temu, da so bili načrti zanj pripravljeni že leta 1946, izdelan šele po Plečnikovi smrti, in sicer leta 1958. Narejen je bil za božjepotno cerkev. Narejen je iz srebra ter poldragih in dragih kamnov.

Slika **Napaka! Zaznamek ni definiran.**: Kelih z belim nodusom

Erklavčev kelih (Liza Hribar, 1942) in **Slavnikov kelih** (Liza Hribar, 1946)

Kelih s trinožnim stalcem je nastal na osnovi načrtov za rotundo v Sarajevu. Zamisel je Plečnik uporabil za stalce, ki je potemnjeno in ob zlati kupi močno izstopa. Uporabil je tombak ter navadne in poldrage kamne. Izdelan je bil leta 1950, visok pa je 24 cm.

Istega leta je nastal tudi Plečnikov kelih, ki pa ga je naredil za sebe. Posebnost tega keliha je devet kovancev, ki so vgrajeni na deblu. Kasneje so bili po nasvetu arhitekta Kregarja dodani tudi kristalčki. Za osnovo je uporabljen tombak.

Leto 1950 je bilo za Plečnikove kelihe zelo plodno, saj je naredil tudi kelih s tremi jabolki. V zasnovi je podoben Plečnikovemu kelihu, le da je namesto kovancev uporabil tri krogle.

Klunov kelih je nastal leta 1954. Osnova je srebro, na eni strani pa je Plečnik vdelal relief ribe iz slonove kosti. V višino meri 23,8 cm.

Kelih z oljčnimi vejicami iz leta 1955 je zaradi nenavadno oblikovanega stalca in okrasa na njem eden od bolj nenavadnih Plečnikovih kelihov. Stalec je videti kot narobe obrnjena kupa, krasi pa ga reliefni okras oljčne vejice. Naredil ga je za cerkev, ki jo je prenavljal.

Kolškov kelih je nastal leta 1956, ki je bilo za Plečnika zelo plodno, saj je naredil najmanj štiri kelihe. Za ta kelih velja, da gre za Plečnikov starostni barok, in to predvsem zaradi oblikovanja stalca, ki je narejen v baročnem slogu – je zelo razvejan in okrašen. Narejen je iz tombaka, visok pa je 25 cm.

Kelih z belim nodusom je značilnih oblik za pozna Plečnikova dela. Je dokaj masiven, skoraj bi lahko rekli, da je oglat. Njegova značilnost je vgrajen poldragi kamen v stalcu. Narejen je iz tombaka, v višino pa meri 25 cm. Leta 1988 je bil v kelih vgraviran dodaten napis na spodnji strani stalca.

Eno izmed Plečnikovih zadnjih del je Vovkov kelih. Izdelan je bil za počastitev desete obletnice posvetitve škofa Vovka. Glavni materiali so srebro ter poldragi in dragi kamni. V višino meri 25,5 cm.

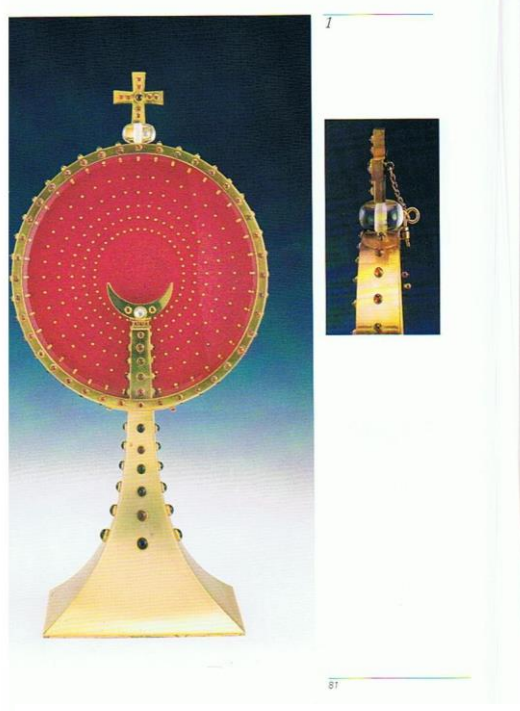
Zadnji v Plečnikovem obsežnem opusu kelihov je kelih z jantarnimi jabolki. Na deblu keliha je oblikoval tri jantarne obroče, po katerih je ta tudi dobil ime. Zasnova je dokaj preprosta. Material je tambak, v višino pa meri 24,1 cm.

3.2.2 Monštranca

»Monštranca (lat. monstrare = prikazati) je priprava, ki jo v Rimskokatoliški cerkvi

Slika 16: Monštranca s poročnima prstanoma

Slika 17: Škrlatna monštranca

Vir: Krečič in Kvaternik, 1997, 81

Vir: Krečič in Kvaternik, 1997, 89

uporabljajo za prikaz posvečene hostije, ki predstavlja navzočnost Jezusovega telesa. Uporablja se zlasti pri obredu, ki se imenuje čaščenje Najsvetejšega.

Po katoliškem verovanju se pri posvetitvi evharistije kruh (hostija) in vino spremenita (v duhovnem smislu) v Jezusovo telo in kri. Posvečena hostija torej predstavlja Jezusovo resnično prisotnost in zato posvečena hostija katolikom pomeni Najsvetejšega. Med čaščenjem Najsvetejšega duhovnik monštranco s hostijo postavi na oltar in skupaj z verniki moli litanije. Obstaja tudi blagoslov z Najsvetejšim, pri čemer duhovnik vernike blagoslovi s hostijo v monštranci.

Monštrance so umetniško izdelane in so po navadi iz zlata ali pa so pozlačene. Pogosto imajo obliko sonca z žarki« (<http://sl.wikipedia.org/wiki/Mon%C5%A1tranca>,

25.2.2013)

3.2.3 Najbolj znane monštrance

Prva monštranca, ki jo je Plečnik oblikoval, se imenuje po njegovem učencu Jaroslavu Černigoju, s katerim sta jo leta 1927 izdelala v šoli. Z njo je Plečnik ukinil tip monštrance z žarkastim okrasjem, ki je bil do tedaj v veljavi. Monštranca je umetelno okrašena in arhitekturno zelo dovršena, tako kot pravzaprav vsi njegovi izdelki. Kot večino

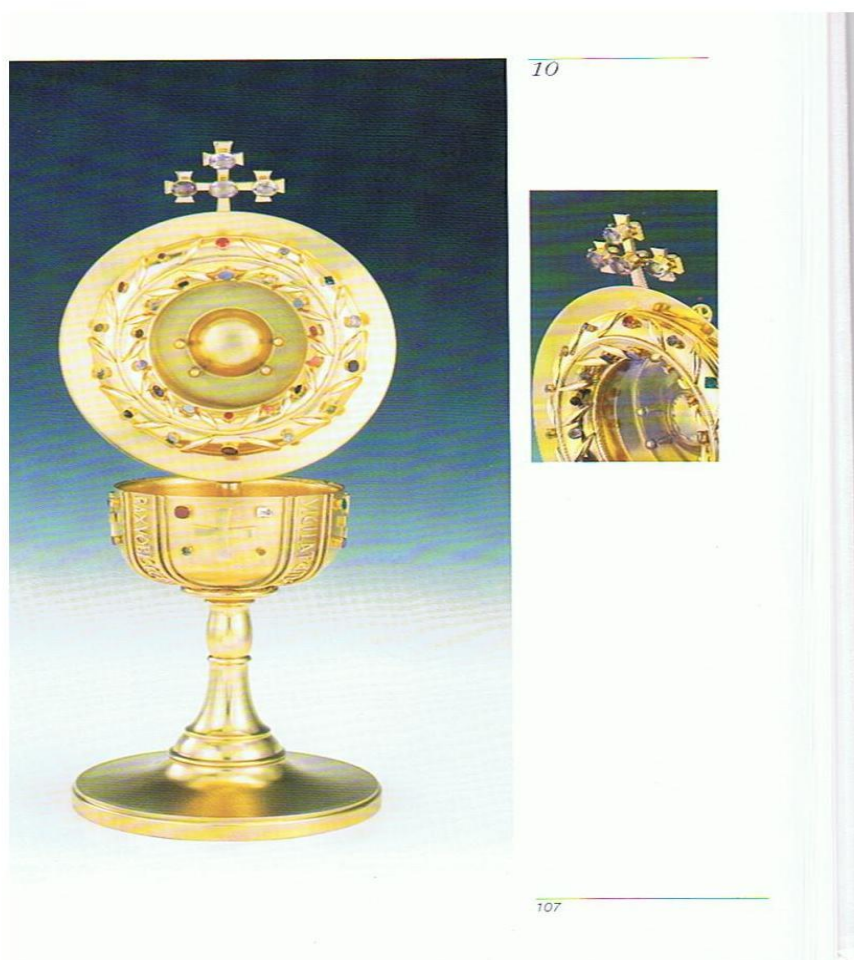
Slika 18: Monštranca s perforiranim deblom

Vir: Krečič in Kvaternik,, 1997, 101

Plečnikovih sakralnih umetnin pred drugo svetovno vojno je tudi monštranco izdelal Ivan Kregar. Narejena je pretežno iz srebra in iz različnih poliranih mineralov, ročaj pa je izdelan iz karbonatne kamnine rumene barve.

Škrlatna monštranca je nastala leta 1930. Posebnost je škrlatno ozadje, ki s svojo barvo najverjetneje simbolizira Jezusa Kristusa kot nebeškega kralja, naredile pa so ga frančiškanske Marijine misijonarke. Izdelavo je naročil pater dr. Gvido Rant. Monštranca je visoka 62 cm, težka pa 4,93 kg. Izdelal jo je Ivan Kregar.

Ostensorzij iz leta 1930 je najverjetneje v pomanjšanem merilu izvedena temeljna Plečnikova ideja, kako naj bi izgledala monštranca. Je valjaste oblike in je njegov edini izdelek te vrste. Izdelala sta ga brata Alojz in Rafael Žmuc. Izdelan je bil za Marijino združbo akademikov frančiškanov. Narejen je iz srebra in je pozlačen. Tehta dobre 3 kg, v višino pa meri skromnih 36 cm.

Slika 19: Monštranca s kupo

Vir: Krečič in Kvaternik, 1997, 107

Monštranco Lurške Matere božje je leta 1938 izdelal za potrebe zagrebške cerkve, ki jo je sam projektiral. Je največja monštranca, ki jo je kdaj izdelal. V njo so vgradili 6 kg srebra in je izreden umetniški dosežek. Izdelala sta jo brata Žmavc, v višino pa meri 55,7 cm.

Leta 1939 je nastal nov tip dvojne monštrance, ki jo je poimenoval monštranca s poročnima prstanoma. V njo je vgradil poročna prstana, ki sta bila darilo zakoncev za monštranco.

Karlova monštranca je nastala leta 1940. Njena zasnova je zelo abstraktna, saj jo je Plečnik obdal z raznobarnimi kamni različnih oblik in velikosti. Pri tej monštranci je vpeljal še motiv keliha, ki izraža simbolično navzočnost Kristusove krvi v podobi keliha (Krečič in Kvaternik, 1997, str. 90). Izdelal jo je za nečaka Karla Matkoviča. Izdelovalec ni znan, domneva pa se, da je bil Pavel Mencaj. Monštranca je izdelana iz srebra in različic kremena ter iz poldragih in dragih kamnov. Tehta 5,7 kg, v višino meri 49,5 cm, premer sonca pa je 32,7 cm.

Monštranca z obročema je nastala leta 1941. Za motiv je uporabil dva obroča. Večjega je razdelil na štiri dele s križem, manjšega pa je zapolnil z dragimi kamni. Izdelala sta jo brata Žmuc, vendar za to ni nobenih pisnih dokazov. Materiali, ki sta jih uporabila, so pozlačen tombak, poldragi kamni in barvna stekelca. Tehta 4,22 kg, visok pa je 49 cm.

Med vojno je dobil naročilo za izdelavo monštrance od družine Aljančič, in sicer za frančiškanske redovnice iz Pariza. Ta monštranca je oblikovno nekaj posebnega, saj je notranji obroč bolj izpopolnjen. Zaradi vojne izdelek nikoli ni prišel v Pariz. Kot zanimivost naj dodam, da sta ga iz srebra izdelala brata Žmuc leta 1943, pozlatitev pa se je izvedla šele leta 1987 pri mojstru Pirnatu.

Monštranca s perforiranim deblom je nastala okoli leta 1946. V njej je Plečnik uporabil zasnovo male monštrance pred zunanjsima obročema. Po vsej površini je okrašena z barvnimi kamni nepravilnih oblik. Izdelala sta jo brata Žmuc, uporabila pa sta srebro, vijolični ametist, rumeni citrin, jaspis in drugo poldrago kamenje ter koščke barvnega stekla.

Monštranca z obročema iz leta 1956 je dokaj podobna Aljančičevi, vendar precej preprostejša. Zasnovana je kot obroč s križem, izdelovalec pa ni znan.

Istega leta je Plečnik oblikoval še zadnjo znano monštranco, poimenovano monštranca s kupo. V zasnovi je podobna monštranci z obročema. Reliefni obroč je malce bolj bogato oblikovan, ponovno pa je vključen motiv keliha, kar to delo navezuje tudi na Karlovo monštranco, ki je najverjetneje njegov najboljši izdelek med monštrancami.

3.2.4 Zakramentarija

Zakramentarij je liturgična posoda, ki služi za dajanje poslednjega zakramenta umirajočemu, hkrati pa lahko služi tudi kot osebni prenosni oltarček.

Zakramentarij s pregibnima posodicama iz leta 1937 je prvi Plečnikov poskus narediti

Slika 20: Zakramentarij s pregibnima posodicama

Vir: Krečič in Kvaternik, 1997, 111

nekaj, kar naj bi bilo v pomoč umirajočemu, da lahko prejme zadnje obhajilo izven cerkve.

Narejen je tako, da imata pregibna dela ob straneh tečaja in tako ob razpiranju dobimo majhen hišni oltarček. Zakramentarij ima na vrhu obroček, ki omogoča njegovo nošenje na

verižici. Najverjetneje sta ga izdelala brata Žmuc. Je iz srebra in pozlačen ter iz barvnih stekelc.

Njegov drugi in tudi zadnji zakramentarij se imenuje Karlov zakramentarij, ki dopolni zbirko Karlovih liturgičnih predmetov. Tudi ta je narejen kot mali oltarček z najnужnejšimi sestavinami za verujočega, ki ga uporablja v prosvetne namene. Leta 1937 sta ga izdelala brata Žmuc. Narejen je iz srebra in je pozlačen.

3.3 Plečnikove cerkve

3.3.1 Cerkev svetega Duha na Ottakringu (1910–1912)

Slika 21: Cerkev v Ottakringu

Vir:[http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/76/WienHeiliggeistkirche.jp](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/76/WienHeiliggeistkirche.jpg)
g, 7.3.2013

Njegova prva cerkev je tudi njegovo zadnje večje delo na Dunaju. Cerkev je umeščena v revno delavsko predmestje. Zaradi pomanjkanja denarja so večkrat spreminjali projekte, cerkev pa je skoraj v celoti zgrajena iz armiranega betona in je tako ena izmed prvih armiranobetonskih cerkva v Evropi in prva v avstro-ogrskem cesarstvu. Betonu, ki so ga

vgradili v kripto, je dal Plečnik primešati rdečo opeko, s čimer je dobil rdečo barvo betona – tako dobi obiskovalec občutek, da je ta del narejen iz kamna. Navkljub vsemu trudu pa Plečnikovo delo ni bilo cenjeno s strani duhovščine, še posebej pa ga je potrla negativna kritika prestolonaslednika Franca Ferdinanda. V edino pomoč mu je bil župnik Franc Unterhofer, kar pa ni bilo dovolj, da bi ostal na Dunaju.

3.3.2 Cerkev presvetega Srca Jezusovega na Vinohradih

Poleg prenove praškega gradu je to ena od največjih Plečnikovih arhitekturnih stvaritev v Pragi. Cerkev se je gradila med letoma 1928 in 1932, torej v času, ko je Plečnik že zelo aktivno deloval v Ljubljani. Začetki teh del pa segajo že v leto 1919, ko so češki arhitekti

Slika 22: Vhod v cerkev na Vinohradih

<http://eng.archinform.net/projekte/1764.htm>,

3.3.2013

predlagali, da naj dela zaupajo Plečniku. Ta je leta 1922 narisal več različic, leta 1926 pa je izdelal končni projekt. »Cerkev je na zunaj kompozicija treh delov: cerkvene ladje, zvonika in nekoliko manjšega župnišča. Po višini se kompleks deli na temni, s keramičnimi ploščicami oblečeni del, v katerem dajejo fasadi svojevrstno plastičnost in ritem, pokončni, iz obloge izrastli betonski kvadri, ter na svetli, svetlobni vrhnji del, pokrit

s položno dvokapnico.« (Krečič, 1999, str. 42) Najbolj impozanten del je zame zvonik, katerega masivnost je razbil z veliko okroglo uro. Impozantna pa je tudi velikost notranjosti cerkve. Plečnik ni nikoli videl dokončane notranjosti, saj je Prago zapustil leta 1934. Dokončal jo je njegov učenec Otto Rothmayer.

3.3.3 Cerkev svetega Jožefa v Ljubljani

Ta cerkev je bila zgrajena že leta 1922, vendar ni bila dokončana. Istega leta je Plečnik

Slika 23: Cerkev sv. Jožefa

Vir:<http://www.panoramio.com/photo/52969146>, 7.3.2013

uredil kapelico, leta 1924 pa je postavil prižnico. Želel je urediti tudi celotno dvorano, zato je leta 1938 naredil načrte, ki pa so ostali neizvedeni. Leta 1941 so izvedli glavni oltar, ki je eden od največjih, ki jih je Plečnik oblikoval.

3.3.4 *Cerkev Gospodovega vnebohoda*

V majhni prekmurski vasici, imenovani Bogojina, so leta 1914 dobili naprednega župnika

Slika 24: Pogled z južne strani

Vir: Lasten

Ivana Bašo iz Beltincev, ki si je zelo želel zgraditi novo cerkev, ki naj bi bila nekaj posebnega. Prav zato je zaprosil Plečnika, da bi narisal načrte. Ta je narisal več osnutkov, ker pa je znano, da je cenil stare stvari, se je po posvetu z bratom Andrejem in po poročilu gradbenega inženirja Antona Suhadolca odločil za ohranitev stare romanske cerkve iz 14. stoletja ter jo je vključil v zasnovo nove cerkve.

Slika 27: Spominska tabla

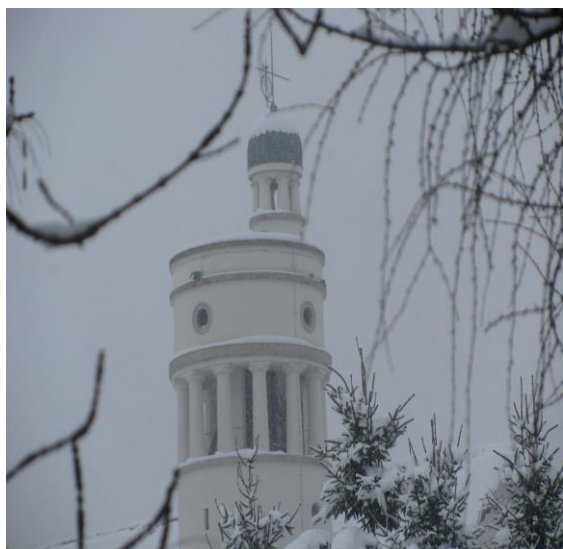
Vir: Lasten

Slika 28: Povezovalno stopnišče

Vir: Lasten

Postala je predverje novi cerkvi, vse to vključevanje starega dela pa je terjalo od Plečnika, da je odstopal od svoje zasnove gradnje v metriskem sistemu. Ladje v novi cerkvi je razdelal v razmerju 2 : 1, prezbiterij (globina) pa je enak širini slavloloka stare cerkve. Stebri v novi cerkvi so zaradi pomanjkanja denarja krajši, kot so bili prvotno načrtovani. Je

Slika 25: Pogled na zvonik

Vir: Lasten

Slika 26: Strop v cerkvi

Vir: Lasten

pa Plečnik to rešil s podaljšanimi loki, ki poudarijo masivnost stebrov. Stebri in tudi ostali izdelki iz kamna v notranjosti cerkve so iz podpeškega kamna.

Tla v novi cerkvi je Plečnik dvignil za 90 cm. Naredil je šest stopnic, kar je poudarilo višino novega dela, istočasno pa stopnice omogočajo bolj slovesen vstop v novi del cerkve. V celoti se je ohranil stari vhodni del. Tudi stari zvonik je vključen v novi objekt, ki ga je Plečnik vključil tako, da na vzhodni strani predira streho nove dvokapnice. Pročelje je povzeto po načelih kmečke arhitekture.

Posebnost cerkve je novi zvonik, ki izstopa tako po arhitekturi kot tudi po obliki. Na večji zvonik je na vrhu nesimetrično dodal manjšega, ki je prav tako okrogel, enakega pa je naredil tudi nad zakristijo – tako se slogovno dopolnjujeta.

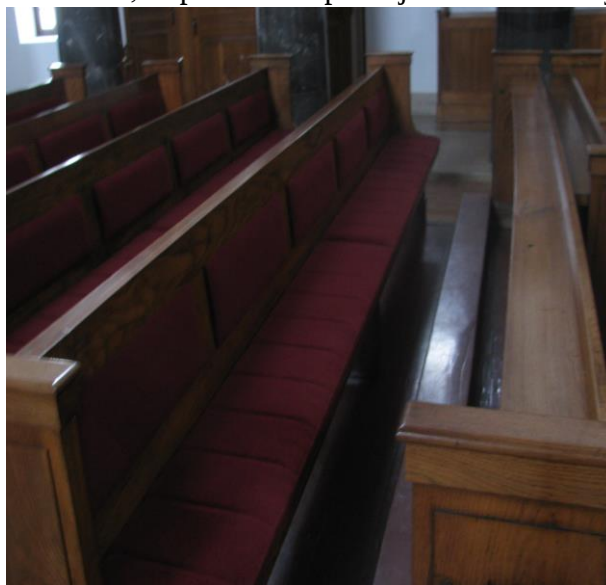
Strop dvorane je Plečnik okrasil s krožniki, ki so jih izdelali domači lončarji. S tem se je želel približati antičnemu okraševanju s terakoto, dodana vrednost tega okrasja pa je predvsem to, da so vsi krožniki delo prekmurskih lončarjev. Strop je bil dokončan leta 1931.

Ko je leta 1931 Baša umrl, je bila cerkev sezidana, ni pa še bila opremljena. Leta 1939 je

Slika 29: Keramični tlak in oltar v ozadju

Vir: Lasten

Slika 30: Udobne klopi

Vir: Lasten

Plečnik naredil načrt glavnega oltarja, vendar ga niso več izvedli. Šele leta 1950 je tedanji župnik Jože Gjuran prosil Plečnika, da naredi načrte za manjkajočo opremo. Ta je glavni

oltar zasnoval iz elementov klasičnega grškega templja, kar je nasprotje »rimski« zasnovi cerkve. Oltar se lepo vključuje v arhitekturo cerkve. Klopi za sedenje so Plečnikovo delo in so po besedah sedanjega župnika Stanislava Zvera zelo funkcionalne, saj omogočajo udobno sedenje, nudijo pa tudi dovolj prostora, da lahko verniki med mašo klečijo. Klopi

Slika 31: Nove orgle

Vir: Lasten

so oblazinjene, prav tako nasloni za hrbet.

Leta 1994 so pri obnovi cerkve opravili prva večja sanacijska dela. Zamenjali so dotrajano električno napeljavo, uredili so tudi ozvočenje cerkve. Leta 1997 so izvedli še elektrifikacijo zvonov. Leta 1903 so ob pomoči umetnostnega zgodovinarja dr. Damjana Prelovška zamenjali stare orgle, ki so jih med vojno nabavili na Madžarskem in niso imele nobene kulturnozgodovinske vrednosti. Namestili so jih v srednji odprtini pevskega kora.

Ob 70-letnici so obnovili fasado in leto pozneje tudi ostrešje, zaščitili so tudi strop v cerkvi. Leta 2006 so uredili še drenažo, ki je bila zaradi lege cerkve (cerkev stoji sredi hriba, tla so glinena) nujno potrebna. Uredilo se je tudi odvodnjavanje meteornih voda s strehe, leta 2011 pa so sanirali še posledice posedanja starega dela stavbe. Pred cerkvijo so vgradili 80 cm gramoza in nanj zabetonirali ploščo ter s tem preprečili večje posedanje zaradi nestabilnih tal.

3.3.5 *Cerkev Marijinega vnebovzetja*

Ta cerkev stoji v podnožju gradu v kraju Grad na Goričkem. Cerkev je iz pozne gotike, Plečnik pa je pomagal pri obnovi cerkvene ladje. Naredil je načrte in predlagal najboljšo rešitev za težave pri obnavljanju. V času obnove je bil že resno bolan in ni cerkve nikoli videl v živo.

3.3.6 *Cerkev svetega Frančiška Asiškega*

Za to cerkev je Plečnik že imel izdelan projekt, ki ga je pripravil za cerkev v Pragi leta 1922, vendar ga je predelal. Odstranil je zunanje stebrišče, spremenil pa je tudi notranjost, da je pridobil večjo enotnost osrednjega prostora. Cerkev spominja na starokrščansko baziliko, po kateri se je Plečnik rad zgledoval. V notranjosti cerkve si je zamislil asfaltni

Slika 32: Sprednji vhodni portal

Vir:<http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:CerkevSvFran%C4%8Di%C5%A1kaOdStrani.jpg>, 7.3.2013

tlak, razsvetljava pa je barvna. Zasnoval je tudi vso opremo, ki je v cerkvi. Zunanost cerkve je dokaj poenostavljena, izstopa le vhodni portal, ki ga poudarjajo štirje veliki opečni stebri. Zvonik je zasnovan kot valj in deluje zelo impresivno. Cerkev so posvetili leta 1927, opremljala pa se je še vse do Plečnikove smrti in dalje. Dela je kasneje vodila njegova učenka Erna Tomašič.

3.3.7 Cerkev svetega Mihaela

To cerkev so zgradili med letoma 1925 in 1939 v Črni vasi na Ljubljanskem barju. Zaradi poplavnega območja

Slika 33: Dvignjen vhod v cerkev svetega Mihaela

Vir: <http://www.crnavas.si/znamenitosti>, 7.3.2013

je dvignjena v nadstropje, dostop pa je omogočen prek lepo oblikovanega stopnišča. Zgrajena je iz podpeškega kamna, ki so ga vozili iz bližnjega kamnoloma. Ves material, tako kamen kot les, so darovali vaščani. Celotna cerkev stoji na hrastovih pilotih, saj močvirna tla ne nudijo dovolj opore in bi se stavba verjetno preveč posedala. Zaradi slabe nosilnosti je zvonik konstrukcijsko ločen od cerkve. Notranjost cerkve je oblikovana skromno in je izdelana pretežno iz lesa, zato deluje precej domače. Pevski kor so postavili leta 1950, v cerkvi pa je narejen tudi poseben prostor, namenjen otrokom. Veliko opreme je Plečnik cerkvi daroval, prav tako je projekte izvedel brezplačno.

3.3.8 Cerkev svetega Jerneja

Cerkev svetega Jerneja v Šiški je najstarejša še ohranjena cerkev v Ljubljani. Omenja se že leta 1370, na začetku leta 1933 pa se je Plečnik lotil obnove. Porušili so omet in s tem prikazali strukturo zidu iz kamna, na podkleteno betonsko ploščo pa so postavili nadstrešek, s katerim so zavarovali zidove pred vlago. Ob cerkvi so postavili še stopnišče

in na njega svetilnik, ki naj bi izhajal iz zamisli obeliska padlim vojakom na praškem gradu.

3.3.9 Cerkev svetega Petra

Leta 1934 so iz občine Komenda Plečnika prosili, da jim izdela načrt za ureditev trga pred cerkvijo, potrebovali pa so tudi nov dostop do cerkve. Načrti so bili pripravljeni leta 1935. Na trgu je oblikoval tudi spomenik žrtvam prve svetovne vojne. V petdesetih letih je naredil tudi načrte za obnovo tabernaklja, za zasnovo pa je uporabil obliko Glavarjevega vodnjaka pred graščino za cerkvijo.

3.3.10 Svojstveno oblikovana cerkev svetega Antona Puščavnika

Načrte za to cerkev, ki stoji v Zgornji Rečici pri Laškem, je risal Plečnikov asistent Janez Valentinčič pod njegovim nadzorom. Gradili so jo med letoma 1935 in 1939. Posebnost je zvonik, ki je oblikovan po beneškem vzoru, balkoni pa so podobni balkonom na cerkvi Santissimi Apostoli v Benetkah. Tako kot v mnogih drugih tudi v tej cerkvi zaradi

Slika 34: Izstopajoč zvonik

Vir:http://www.slovenia.info/?sakralna_dediscina=10546&lng=1 , 7.3.2013

pomanjkanja denarja niso dokončali notranjosti

3.3.11 Paviljona Murke

Ta paviljona je Plečnik zasnoval za sestre usmiljenke, ki so v begunjskem gradu vodile žensko kaznilnico. Prvi paviljon, poimenovan Brezjanka, je bil namenjen počitku in je bil odprtega tipa. Za ogrodje služi šest drevesnih debel, postavljenih na betonsko ploščo. V

Slika 35: Jožamurka – zaprti paviljon

Vir: Hrausky et al., 2006, 183

notranjščini je prostor za štiri klopi, streha pa je položna dvokapnica. Drugi paviljon se imenuje Jožamurka, ki pa ga je Plečnik zaprl in v njega namestil oltar svetega Jožefa. Služil je kot kapela pri procesijah. Stavbo je obdal s šestimi zidanimi opečnimi stebri, ki jih je kombiniral s kamni. Streha je prav tako položna dvokapnica.

3.3.12 Ljubljansko pokopališče Žale

Vrt vseh svetih se je gradil med letoma 1937 in 1940. Je sklop parkov, kapelic in vhodnega

Slika 36: Vhodni portal v Žale

Vir:<http://www.admagazine.fr/architecture/articles/ljubljana-photographie-par-vincent-leroux/17380>, 3.3.2013

portala. Kapelice so posvečene ljubljanskim farnim patronom, svetemu Ahacu ter Adamu in Evi kot prastaršema. Z gradnjo je leta 1938 začel stavbenik Matko Curk, kasneje pa so pri gradnji sodelovali tudi Emil Tomažič, Andrej Kerševan, Franc Čepon in mestni vrtnar Anton Lap. Plečniku so pri njegovem delu pomagali Gizela Šuklje, Sergej Ravnikar in Vlasto Kopač. Na pokopališču je projektiral tudi grobnice. Med najbolj znane spadata Šušteršičeva in Žagarjeva grobnica.

3.3.13 Cerkev svetega Benedikta

Cerkev v Zgornjem Stranju so Nemci med vojno predelali v bunker, saj je stala na izredno strateški legi. Zaradi stanja, ki je vladalo po vojni, so vaščani sami in na skrivaj obnavljali cerkev, Plečnik pa jim je pomagal pri opreми in načrtih. Ker so večino dela opravili domačini sami, jim je Plečnik pomagal tudi s poučevanjem. Material za obnovo so dobili iz bližnjih gozdov in rek (kamenje), veliko pa so uporabljali tudi vidnega betona. Z nove

lope, ki jo je postavil pred vhodom, je čudovit pogled na Alpe. Cerkev so obnavljali vse do leta 1957.

3.3.14 Cerkev Obiskanja Device Marije

Cerkev stoji v Ponikvah na Tolminskem. Gradili so jo med letoma 1948 in 1958. Staro cerkev so Nemci med vojno požgali in minirali. Plečnik je cerkev temeljito prenovil,

Slika 37: Cerkev po Pečnikovi obnovi

Vir:http://en.wikipedia.org/wiki/File:Visitation_Church,_Ponikve.jpg ,

7.3.2013

dozidali so še manjkajoče zidove in jo pokrili. Plečnik je dodal tudi vhodno lopo in manjši zvonik, s katerim je uravnotežil kompozicijo stavbe. Cerkev je zidana s kamni in je po večini neometana, tako da pride struktura kamna do izraza. Uporabili so tudi večino uporabnega materiala od stare cerkve. Glavni oltar je v cerkev postavljen nesimetrično.

3.3.15 Pozna sakralna dela

Gre za dela, ki so nastala v poznih Plečnikovih letih. Sem uvrščamo predvsem krstilnice in majhne kapele, ki jih je opremljal v cerkvah in samostanih (Kamnik, Mengeš). Nemogoče je zajeti vsa njegova sakralna dela, saj je ogromno skic, risb in načrtov, ki nikoli niso bili udejanjeni. Plečnik je bil vsestranski umetnik, ki je znal načrtovati in tudi izvesti vse do najmanjše podrobnosti.

4 PLEČNIKOVA NAJBOLJ ZNANA DELA

4.1 Dunaj

4.1.1 Vila Langer (1900–1901)

Ta vila je prvo Plečnikovo samostojno delo na Dunaju. Stavbni mojster Karl Langer je temelje že imel sezidane, ko je Plečnika prosil za pomoč. Ta je spremenil fasado in stopnišče, naredil pa je tudi načrt za zimske vrtove.

Slika 38: Fasada vile Langer

Vir: <http://www.flickrriver.com/photos/hyotsuk/1385013215/>,

3.3.2013

Zacherlova hiša (1900–1905)

To hišo štejemo med Plečnikova najpomembnejša mladostna dela. S tem delom se je osvobodil Wagnerjevega vpliva iz študijskih let. Stavbo uvrščajo med najnaprednejše dosežke moderne avstrijske arhitekture. Zacherl je bil tovarnar in je v času zidave postal Plečnikov prijatelj, ki mu je pozneje dajal v delo še druge bolj in manj pomembne naloge.

Slika 39: Fasada Zacherlove hiše

Vir: <http://www.flickr.com/photos/giannelv/3381104433/>, 1.3.2013

4.1.2 Vila Loos (1901)

Leta 1901 je Plečnik sodeloval z gradbenikom Karlom Langerjem, ki mu je priskrbel delo za omenjeno vilo. Hiša ima klet, dve nadstropji in mansardo.

4.1.3 Hiša Weidman (1901–1902)

Za to hišo je Plečnik naredil načrte za prezidavo. Odločil se je za baročni slog, ki se je najbolj prilegal okolici. Zasnoval je tudi dvorišče in garažo za kočije ter vso notranjo opremo. Naročnik del se je ob otvoritvi stanovanja zastupil z arzenikom, ki je bil v zeleni barvi tapet. Naslednji lastniki so povsem preuredili hišo.

4.1.4 Najemniška hiša Langer (1901–1903)

To hišo je Plečnik zgradil za gradbinca, s katerim sta poslovno sodelovala že pri vili Loos.

4.1.5 Vodnjak Karla Boromejskega (1906–1909)

Plečnik se je tega dela lotil po posvetu s prijateljem kiparjem, Josephom Engelhartom, ki je leta 1904 dobil nalogo narediti spomenik v spomin 60-letnice dunajskega župana dr. Karla Lugerja.

4.1.6 Kapela Zacherl (1912–1914)

Za tovarnarja Zacherla je Plečnik naredil načrte za družinsko kapelo, ki jo je umestil v karmeličansko cerkev.

4.2 Praga

Slika 40: Vhod na prvo dvorišče

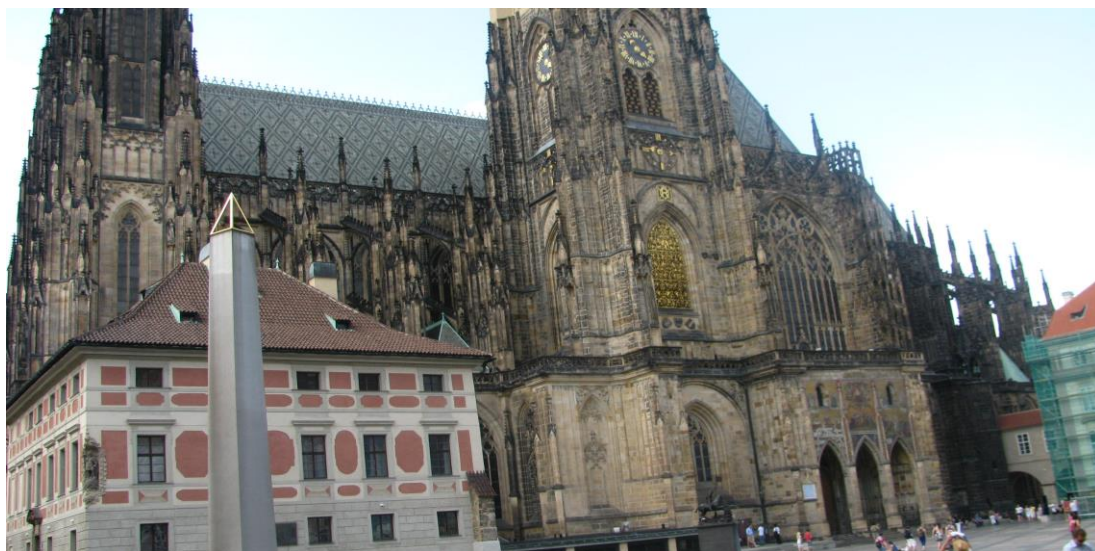
Vir: Lasten

4.2.1 *Pražki grad (1920–1934)*

Slika 42: Povišan spomenik pri vodnjaku

Vir: Lasten

Slika 41: Obelisk na tretjem dvorišču

Vir: Lasten

Najpomembnejše Plečnikovo delo v Pragi je ureditev praškega gradu. V sklop ureditve je spadala tudi ureditev vrtov. Prvi, ki ga je začel urejati, je rajski vrt. Istočasno je začel urejevati tudi vrt na okopih, ki je nastajal postopoma z nasipavanjem zemljine pod

Slika 43: Mrežasti tlak na tretjem dvorišču

Vir: Lasten

grajskimi zidovi. Pri urejevanju vrta se je lotil tudi podiranja dela obzidja, s čimer je razširil pogled na mesto. Ko je grad že bil rezidenca države, se je Plečnik lotil ureditve

Slika 44: Stopnišče na grad

Vir: Lasten

dvorišč. Tlakovanja, osvetlitev in označba z državnimi znamenji so bila njegova prioriteta pri oblikovanju prvega dvorišča.

Plečnikova dvorana, ki se imenuje po arhitektu, je včasih služila za kuhinjo in druge stranske prostore. Podrl je vsa vmesna nadstropja do ostrešja in s tem ustvaril enoten prostor, ki je služil kot preddverje stopnišču. Leta 1921 je začel tudi s prenovo predsednikovega stanovanja, ki ga je dokončal leta 1937. Da bi ustregel predsedniku, je uporabil klasično rimsko arhitekturo, nad katero se je Masaryk navdušil ob obisku Neaplja. Tretje dvorišče je nastalo okoli katedrale svetega Vida. Na dvorišče je postavil obelisk, uredil pa je tudi vodnjak svetega Jurija, kjer je na spomeniku zamenjal podnožje in ga povišal. Tlak dvorišča je opremil z mrežastim vzorcem.

Bikovsko stopnišče povezuje tretje dvorišče in vrtove. Da je dobil prostor za stopnice, je prebil grajsko stavbo, podeste na stopnišču pa je podaljšal in s tem pridobil razgledne balkone. Preuredil je tudi vrt na bastiji, na mestu nekdanjega slavnostnega vhoda v špansko dvorano. Plečnik je v japonski vrt vključil tudi ostanke srednjeveškega obrambnega stolpa, na katere so naleteli pri obnovi.

4.2.2 Park predsedniške letne rezidence (1920–1933)

Po vojni je Češkoslovaška kupila lovsko graščino v mestu Lany z namenom preureditve v letno rezidenco predsednika države. Plečnikova naloga je bila predvsem ureditev parka. Največje delo je predstavljala obnova zidu v grajskem parku, ki se je raztezal 200 m v dolžino. Na drugi strani grajske ceste so postavili spomenik umrlim v prvi svetovni vojni.

4.3 Slovenija

Po vrnitvi v Ljubljano leta 1920 se je Plečnik lotil urbanistične ureditve mesta. Iz Ljubljane je želel narediti evropsko prestolnico, na katero bodo lahko ponosni vsi Slovenci. Tako je leta 1928 naredil dva urbanistična načrta za ureditev mesta Ljubljane.

4.3.1 Plečnikova hiša (1921–1930)

Leta 1911 so bratje Plečnik kupili hišo, v kateri naj bi si ustvarili dom, v katerem bi skupaj

živeli. Leta 1924 je Jože Plečnik staro hišo obnovil in napravil prizidek kot okrogli stolp z dvokapno streho, leta 1930 pa je naredil še zimski vrt in nato obnovil fasado, ki jo je obogatil z arhitekturnimi fragmenti. Večino vgrajenega materiala je dobil kot ostanke z gradbišč, kar nam priča o njegovi skromnosti in prilagodljivosti.

4.3.2 *Stadion (1923–1929)*

Stadion, ki ga je Plečnik zasnoval že leta 1923, so zaradi pomanjkanja sredstev gradili po etapah. Naročnik del je bilo katoliško telovadno društvo Orli. Najznamenitejši del je slavnostna tribuna, ki so jo postavili zaradi evharističnega kongresa leta 1935. Objekt je spomeniško zaščiten.

4.3.3 *Plečnikova palača (1925–1927)*

Zunanost palače ustavnega sodišča, imenovane tudi Plečnikova palača, je videti povsem vsakdanja, vendar njeno notranjščino prevevata blišč in lepota Plečnikovega dela. Zgrajena je bila leta 1882 v renesančnem slogu in z močno izstopajočo rustiko v pritličju. Njeno rekonstrukcijo je za potrebe Zbornice za trgovino, obrt in industrijo v letih 1925–1927 izvedel Plečnik. Na podlagi njegovih idej in skic ter pod njegovim nadzorom je rekonstrukcijo načrtoval in izvedel njegov asistent in učenec France Tomažič. Zunanost palače je ostala praktično nedotaknjena, v notranjosti pa ima vsak detajl v neoklasicističnem slogu prenovljene palače določen simbolni pomen, ki navezuje sodobno arhitekturo na njene antične temelje, katerih dediči smo po Plečnikovem trdnem prepričanju tudi Slovenci. Leta 1964 je palača postala sedež slovenskega ustavnega sodišča v takratni Jugoslaviji. Po slovenski osamosvojitvi je postala sedež Ustavnega sodišča Republike Slovenije in je bila kot pomemben del slovenske kulturne dediščine leta 1997 prenovljena v duhu Plečnikovih zamisli.

4.3.4 Šentjakobski trg (1926–1938)

Šentjakobski trg se danes imenuje Levstikov trg. Plečnik je želel dobiti večjo funkcionalnost trga, zato ga je zaprl za promet. Ohranil je velik del prejšnjih umetnin na tem trgu. Marijino znamenje je obnovil in ga dvignil na višji novi steber, s čimer je ta kip postal osrednje mesto na trgu.

4.3.5 Rimski zid

Za obnovo zidu je Plečnik moral uveljaviti ves svoj vpliv, saj je bil ovira za širitev mesta proti jugu. Leta 1926 se je končno lahko lotil obnove. Najprej je napravil dva nova prehoda in uredil arheološki park. Eno od bolj znanih arhitekturnih del je piramida nad prehodom v Murnikovo ulico.

4.3.6 Celjska posojilnica (1927–1930)

Slika 45: Celjska posojilnica

Vir:http://upload.wikimedia.org/wikipedia/sl/6/6f/File_Plechnik_posojilnica_Celje_002.jpg, 3.3.2013

Danes ima v tej stavbi prostore Banka Celje. Prvoten namen stavbe je bil izvajanje kulturne in poslovne dejavnosti, v stavbi pa naj bi bila tudi stanovanja. Stavba ima štiri nadstropja, leži pa v mestnem jedru na vogalu dveh ulic. Doživela je veliko sprememb, predvsem v notranjosti, zunanost pa je ostala skoraj nespremenjena.

4.3.7 Vzajemna zavarovalnica (1928–1930)

Slika 46: Stol, ki ga je oblikoval Plečnik za potrebe Vzajemne zavarovalnice

Vir:<http://www.sinatura.si/2009/11/27/stol-vzajemne-zavarovalnice/>, 3.3.2013

V času izgradnje je bila to ena od pomembnejših gradenj v Ljubljani. Naročnik je bila Katoliška zavarovalna družba. Ker je Plečnik naročilo dobil v času najbolj intenzivnih del v Pragi, je izdelavo načrta prepustil Francetu Tomažiču, ki je bil njegov nekdanji učenec, v tistem času pa njegov asistent. Fasadni plašč je sestavljen iz niza stebrov, odmaknjenih od fasade, vhod v stavbo pa je obrnjen k železniški postaji, da bi ga podeželani lažje opazili.

4.3.8 Trnovski most (1928–1932)

Most je bil oblikovan kot preddverje trnovski cesti. Je zelo širok in zasejan z drevesi, kot tak pa daje vtis trga pred cerkvijo. Na sredini mostu stoji kip svetega Janeza Krstnika, most pa obrobajo štiri kamnite piramide na ograji. Most spada pod del širše ureditve reke Gradaščice, ki se na tem delu izliva v Ljubljanico in se podaljšuje v Trnovski pristan.

4.3.9 Čevljarski most (1931–1932)

Ko so leta 1931 poglobljali strugo Ljubljanice, je Plečnik zasnoval podpornik, za most pa še ni vedel, kakšen naj bi bil, in ga je zasnoval kasneje. Most je dokaj širok in služi kot

Slika 47: Čevljarski most

Vir:http://sl.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cevljarski_most,_Ljubljana, 3.3.2013

podaljšek Jurčičevega trga. Znamenitost mostu so stebri, ki oblikujejo prostor v prostoru. Načrtoval je tudi izvedbo pergole, ki pa je niso izvedli. Gerberjevo stopnišče v podaljšku mostu proti Ribjemu trgu je sezidal iz ostankov obrežja, ograja na njem pa je iz osrednjega mostu Tromostovja.

4.3.10 Tromostovje (1929–1932)

Ko je stari Frančiškanski most postal preozek za povezavo med novim in starim delom mesta, je Plečnik začel razmišljati o tem, kako bi ga razširil, hkrati pa oživil rečne bregove. Odločil se je za dve stranski brvi in tako je nastala verjetno najbolj znana ljubljanska arhitektura. Njena posebnost je, da stranska mostova nista vzporedna z glavnim mostom in stopniščem ob mostu, ki vodi na spodnjo rečno teraso. Celotna kompozicija treh mostov nas spominja na beneške mostove in daje Ljubljani sredozemski značaj.

4.3.11 Lovska kočja kralja Aleksandra (1932–1934)

Leta 1932 je po naročilu kralja Aleksandra Plečnik naredil načrte za lovsko kočjo v Kamniški Bistrici. Pritličje kočje je kamnito, gornje nadstropje pa obloženo z lesom. Kralj je ni nikoli uporabljal, saj je bil jeseni leta 1934 ubit v atentatu. Po vojni so lovsko kočjo denacionalizirali in jo uporabljali kot protokolarni objekt. Ker jo je pogosto uporabljal predsednik Tito, se je za njo uveljavilo ime Titova kočja. Leta 1988 jo je v upravljanje prevzelo podjetje Stol iz Kamnika, ki jo je tudi obnovilo.

Slika 48: Plečnikove arkade-tržnica

Vir: <http://www.visitljubljana.com/si/ljubljana-in-osrednja-slovenija/ljubljana/Wikipedia>,

3.3.2013

4.3.12 Ljubljanska tržnica (1939–1942)

Tržnica je zasnovane z uporabo antičnih arhetipov. Pri kompoziciji je Plečnik uporabil motiv templja. Tržnica je spadala pod zasnovo ureditve celotnega obrežja Ljubljanice med Zmajskim mostom in Tromostovjem. V zgornjem nivoju so prodajalne, pod njimi promenada s trgovino. Plečnik je predvidel tudi pokrit most s stojnicami, ki pa ni bil izveden. Most bi na tem mestu povezal nasprotna bregova reke. Celoten kompleks tržnice je Plečnik naredil po zgledu starorimskega arhitekta Palladia.

4.3.13 Zapornica na Ljubljanici (1933–1939)

Zapornica služi za uravnavanje višine vode v reki in ščiti mesto pred poplavami. Je predvsem tehnična zgradba, ki služi svojemu namenu, vendar je hkrati tudi Plečnikova stvaritev, kar ji daje veliko umetniško vrednost. Sestavljajo jo trije monumentalni in trije jonski stebri, ki nosijo brv. So zaključek celovite ureditve nabrežja reke Ljubljanice.

4.3.14 Vegova ulica (1942–1943)

Ta ulica je nastala za okopi mestnega obzidja, na mestu, kjer je potekal jarek. Oblikovala se je postopno ter je arhitekturno in kompozicijsko oblikovana v celoto. Je tudi parkovno urejena. Na njej je Plečnik pred univerzitetno knjižnico postavil spomenika slovenskima jezikoslovcema, pred Tehnično visoko šolo pa berme glasbenikom. Parkovno urejenost zaključuje spomenik Simonu Gregorčiču. V ta sklop spada tudi ureditev Trga francoske revolucije, kjer je Plečnik okoli Napoleonovega spomenika zasadil osem cipres.

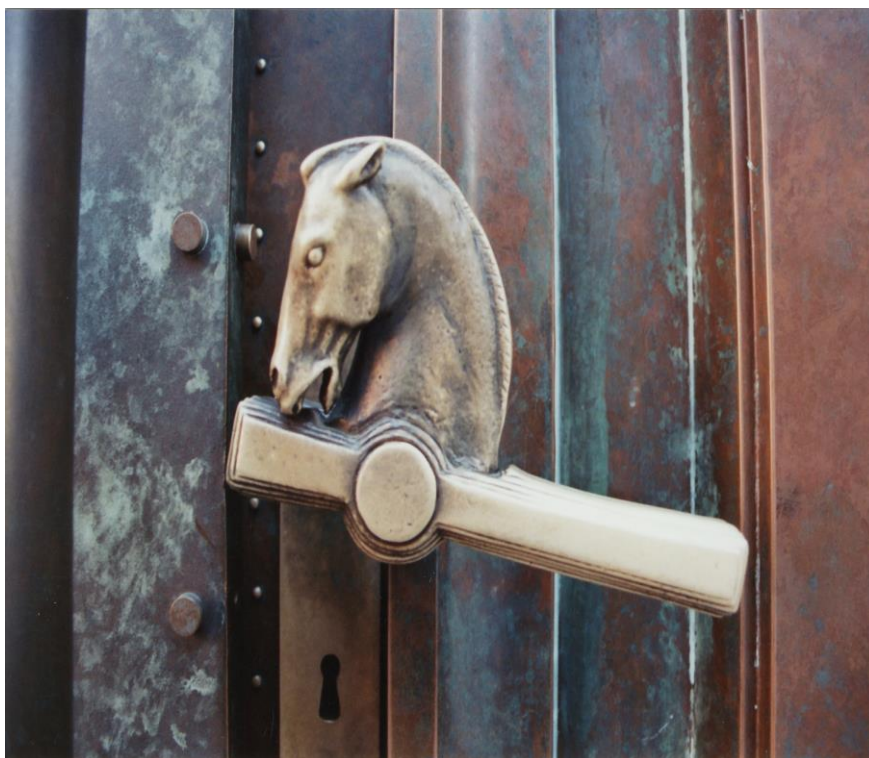
4.3.15 Park Tivoli (1929–1933)

Ta park je bil prvotno zasnovan kot podaljšek mestne promenade. Od zamisli, ki jih je udejanjil, sta ohranjena peščena aleja in manjši trikotni park, namenjen otrokom. Promenada poteka kot podaljšek Cankarjeve ceste in se izteče pred Tivolskim gradom ter je nekakšna povezava mesta s parkom. Nastala je kot nadomestilo za porušen kostanjev drevored. Zaradi njene širine in peščenega nasipa so jo meščani sprva poimenovali Sahara.

4.3.16 Podružnična cerkev svete Ane nad Ribnico

Tej cerkvi je Plečnik dal svojstveni pečat z oblikovanjem zvonikov v obliki krone.

4.3.17 Narodna in univerzitetna knjižnica (1930–1941)

Slika 49: Plečnikova kljuka na vhodnih vratih v NUK

Vir: <http://www.visitljubljana.com/si/ljubljana-in-osrednja-slovenija/ljubljana/Wikipedia>, 3.3.2013

NUK je eno od najpomembnejših Plečnikovih del na slovenskih tleh. Zgradba je zelo velika, na njej pa je viden vpliv antike na Plečnika. Gradnja se je začela leta 1936. Fasada je rustikalna – kombinacija opeke in zamaknjenih kamnov. Pri načrtih se je opiral na Wagnerjeve načrte za dunajsko univerzitetno knjižnico. Plečnik je projektiral tudi opremo v čitalnici.

4.3.18 Vila Prelovšek

Inženir Matko Prelovšek je bil v Ljubljani načelnik mestnega gradbenega urada, kar pomeni, da je bil visok mestni uradnik. Plečnika je pritegnil k obnovi vile zato, ker je želel imeti bivališče, ki bi izražalo pomembnost njegovega položaja. Plečnik je pri ureditvi notranjosti uporabil veliko znanja in izkušenj, ki si jih je nabral pri obnovi praškega gradu. Uredil je tudi vrt, kar je sicer njegovo edino tovrstno delo v Sloveniji.

4.3.19 Peglezen (1932–1934)

Tudi načrte za to stavbo je naročil inženir Matko Prelovšek. Ime je stavba dobila zaradi svoje oblike. Plečnik je stavbo odlično umestil na ozko parcelo nepravilnih oblik. Pritličje je bilo namenjeno za trgovine, zgornja nadstropja pa za stanovanja.

Slika 50: Peglezen

Vir: Hrausky et al.;. 1996, 174

4.3.20 Uršulinska gimnazija (1939–1947)

Tudi danes ta stavba služi kot šola. V njej so prostori gimnazije, ki se imenuje po obravnavanem arhitektu. Leta 1966 jo je arhitekt Edvard Ravnikar dozidal in zaključil.

4.3.21 Baragovo semenišče

To semenišče je postavljeno v neposredni bližini cerkve svetega Cirila in Metoda. Imenoval ga je po slovenskem misijonarju Frideriku Baragi. Tudi pri tej zgradbi je navdih črpal iz starega Rima, saj jo je zasnoval v obliki velikega valja. Zaradi vojne je semenišče ostalo nedograjeno, po vojni pa so ga spremenili v festivalno dvorano.

4.3.22 Križanke (1952–1956)

Križanke so bile samostanski kompleks iz srednjega veka. Plečnik se je obnove lotil, ko je

Slika 51: Peklenško dvorišče v Križankah

Vir:<http://misscano.tumblr.com/post/27709463086/devils-courtyard-by-joze-plecnik>, 7.3.2013

imel že osemdeset let. Po njegovem predlogu so ga spremenili v gledališče na prostem, kar pa se je po končanju del izkazalo za neizvedljivo. So pa Križanke danes namenjene glasbenim prireditvam, ki se odvijajo na manjšem dvorišču, imenovanem »peklensko dvorišče«. Dela je po Plečnikovi smrti dokončal njegov asistent Anton Bitenc.

4.3.23 Spomeniki žrtvam druge svetovne vojne (1949–1954)

Za spomenike je Plečnik v sodelovanju s svojimi študenti izdelal več kot dvajset načrtov. Najbolj znani spomeniki so v Dolenji vasi, Litiji, Laškem in v Ljubljani.

4.4 PLEČNIKOVI UČENCI

4.4.1 Otto Rothmayer

Rothmayer se je rodil leta 1892 v Pragi, kjer je leta 1966 tudi umrl. Bil je eden od najpomembnejših čeških arhitektov 20. stoletja in prvi Plečnikov asistent pri obnovi praškega gradu. Skupna s Plečnikom mu je predvsem skromnost v življenju.

4.4.2 Alois Mezera

Mezera se je rodil leta 1889 v mestu Slany, umrl pa je leta 1945 v Rožemberku. Bil je največji funkcionalistični in neoklasicistični minimalistični arhitekt na Češkem med obema vojnama. Med letoma 1920 in 1925 je bil član društva likovnih umetnikov v Pragi.

4.4.3 Edvard Ravnikar

Ravnikar je prav gotovo najbolj znan Plečnikov učenec v Sloveniji. Rodil se je leta 1907 v Novem mestu, umrl pa je leta 1993 v Ljubljani. Krajši čas se je izpopolnjeval pri Le Corbusierju v Parizu, kamor je odšel zaradi nestrinjanja s Plečnikovim načinom učenja arhitekture. Med letoma 1946 in 1980 je bil profesor na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo v Ljubljani (Wikipedia). Od leta 1969 je bil izredni, od leta 1979 pa redni član SAZU-ja. Njegova najbolj znana dela so ureditev Trga revolucije v Ljubljani, Cankarjev dom, urbanistična ureditev Nove Gorice, bil pa je tudi del skupine arhitektov, ki so sodelovali pri izgradnji Novega Beograda. Takoj po vojni je na osnovi političnih povezav vodil tudi šolo za arhitekturo.

Slika 52: Edvard Ravnikar

Vir:<http://www.gradimo.com/image/small/360>, 7.3.2013

4.4.4 Dušan Grabrijan (1899–1952)

Grabrijan se je leta 1930 preselil v Sarajevo, kjer je postal eden od vodilnih bosanskih arhitektov. Bil je predavatelj na srednji tehnični šoli v Sarajevu.

4.4.5 France Tomažič (1899–1968)

Tomažič je v Ljubljani obiskoval osnovno šolo in od leta 1912 do leta 1920 klasično gimnazijo. Nato se je leta 1920 vpisal na Tehniško fakulteto (smer Arhitektura), kjer je bil študent prve generacije na novoustanovljeni ljubljanski univerzi pri prof. Jožetu Plečniku. Leta 1924 je diplomiral in ostal pri Plečniku asistent do leta 1930, ko se je osamosvojil. Bil je zelo navezan na Plečnika, vendar je že s prvimi samostojnimi deli pokazal popoln preobrat in poznavanje sodobnih problemov načrtovanja. S sodobno zasnovano stanovanjsko kolonijo na Dermotovi ulici v Ljubljani se je jasno opredelil za moderno arhitekturo.

4.4.6 Danilo Fürst (1912–2005)

Fürst je bil pionir montažne gradnje v Sloveniji ter v Bosni in Hercegovini, kjer je deloval dvajset let. V poznih letih je deloval s frančiškani, ogromno pa je pomagal tudi drugim cerkvam v Sloveniji.

4.4.7 Edo Mihevc

Mihevc je bil leta 1911 rojen v Trstu kot Eduardo Adolfi Corradini. Leta 1931 se je vpisal na Oddelek za arhitekturo Tehniške fakultete Univerze v Ljubljani, kjer je leta 1936 diplomiral. Pred začetkom druge svetovne vojne je opravil izpit za pooblaščenega inženirja, ob začetku vojne pa je sodeloval v NOB, kjer je bil poveljnik Gubčeve brigade.

Novembra 1946 je postal izredni profesor na Oddelku za arhitekturo Tehniške fakultete Univerze v Ljubljani, leta 1958 pa še redni. Njegova znana dela so bila izgradnja Litostroja

Slika 53: Edo Mihevc

Vir:http://www.likovnikrug.org/KRSTONOSIC_MIROSLAV-169-9-309,

7.3.2013

in delavskega naselja ob njem, izgradnja Belinke, za arhitektonsko urbanistično rešitev kompleksa v Portorožu pa je dobil Prešernovo nagrado. Umrl je leta 1985 v Izoli.

4.4.8 *Emil Medvešček (1911–1963)*

Bil je zelo ustvarjalen arhitekt. Znan je predvsem po načrtovanju velikih industrijskih projektov. Načrtoval je projekte za Savo Kranj, Predilnico in tekstilni kombinat v Štipu v Makedoniji, Novoteks v Novem mestu, Intereuropo v Kopru, Koteks v Ljubljani. Načrtoval je tudi objekte, kot so Inštitut Jožef Stefan, Fizikalni inštitut v Ljubljani, hotel Lev, Tehnika v Ljubljani in stavbo Gospodarske zbornice v Ljubljani.

4.4.9 *Marijan Mušič (1904–1984)*

Mušič je deloval kot redni profesor na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo v Ljubljani in je bil od 29. marca 1979 redni član SAZU-ja. Po končanem šolanju se je izpopolnjeval v Splitu in Dubrovniku. Bil je zagovornik nove evropske renesanse in znan restavrator. Sodeloval je pri obnovi Dioklecijanove palače v Splitu, palače svete Sofije na Ohridu, bazilike v Poreču, veliko pa je sodeloval tudi pri restavriranju stavb v Novem mestu, kjer so po njem poimenovali tudi ulico.

4.4.10 *Miroslav Oražem (1900–1975)*

Oražem je bil prvi Plečnikov učenec, ki je delal pri Corbusierju v Parizu. Bolj kot arhitektura ga je zanimalo kiparstvo.

Marko Župančič (1914–2007)

Marko Župančič je bil sin pesnika Otona Župančiča. Ukvarjal se je tudi z opremljanjem

Slika 54: Marko Župančič

Vir: <http://trajekt.org/arhiv/?tid=1&id=700>,

7.3.2013

knjig in s fotografijo. Bil je najaktivnejši Corbusierjev učenec iz Slovenije in štipendist francoske vlade. Projektiral je Klub poslancev v Ljubljani, ki pa so ga leta 1991 podrli, saj so potrebovali prostor za novo krilo Narodne galerije. Aktivno je sodeloval tudi v Trbovljah, kjer je njegovo najbolj znano delo Delavski dom. Leta 1951 je sodeloval pri regulacijskem načrtu za Ljubljano, projektiral je veliko blokov, industrijskih stavb šol in spomenikov, sodeloval pa je tudi pri gradnji ljubljanskega živalskega vrta.

5 ZAKLJUČEK

Pred začetkom pisanja diplomskega dela sem mislil, da o Jožetu Plečniku ne bom izvedel nič novega, saj sem se imel za dobrega poznavalca njegovega življenja in dela. Pa vendar sem se motil, saj sem ob prebiranju literature, ogledih njegovih del in pogovorih z bogojinskim župnikom spoznal dejansko veličino njegovega ustvarjalnega opusa in življenja, ki ga je posvetil ustvarjanju velikih umetniških in arhitektskih stvaritev. Zanimariti ne smemo niti njegove vloge pri poučevanju mladine, s čimer ni želel ustvariti samo arhitektov, temveč se je trudil, da so njegovi učenci postali celovite osebe. V mladosti mu ni bilo nič podarjeno – začel je od najnižje stopnice ter se s svojo neomajno vztrajnostjo in vero prebijal naprej. Veliko vlogo je pri tem odigrala tudi njegova družina, ki ga je spodbujala, da je vztrajal na svoji poti. Na Dunaju niso cenili njegovega talenta, vzrok pa je bil predvsem to, da je bil Slovenec. Pred prvo svetovno vojno se je namreč že začel širiti nacionalizem in s tem tudi rasna nestrpnost do neavstrijskih narodov. Toda tudi to ga ni potrla in s pomočjo redkih prijateljev je premagal težave ter se na Češkem izkazal kot arhitekt in pedagog. Njegovi učenci v Pragi so postali zelo cenjeni arhitekti, Plečnik sam pa je pustil veliko sled v češki arhitekturi. Vzporedno z delovanjem na Češkem je začel učiti in ustvarjati tudi v Ljubljani. Današnje Ljubljane si brez Plečnikovih umetnin ni mogoče zamisliti. Če vojna ne bi prekinila razvoja na področju arhitekture, bi verjetno danes obstajalo veliko več njegovih del. Po vojni namreč zaradi svojih krščanskih nadzorov ni bil več priljubljen pri vladajočem razredu. Zaradi vseh omenjenih stvari, ki so se dogajale, sem prepričan, da bi nam Plečnik lahko dal še veliko več. Celotno življenje je bil skromen. Pri gradnji cerkva je po večini delal zastonj, večinoma je še sam pomagal z materialom. Njegovi učenci iz ljubljanske šole so postali znani arhitekti in umetniki, nekateri so se proslavili tudi v tujini. Večina njih je bila skromna in delavna, na kar je zagotovo vplival Plečnik. Njegov opus sakralnega posodja je še posebej impresiven, za njegovo delovanje na tem področju pa se moramo zahvaliti predvsem njegovemu bratu Andreju, za katerega je naredil prva keliha. Kasneje ga je to ustvarjanje potegnilo v ustvarjalni niz, ki nima primerjave v sodobni umetnosti. Diplomsko delo sem najprej želel poimenovati *Plečnik, največji slovenski arhitekt ali umetnik* in mislim, da sem skozi prebiranje njegovega življenjepisa in podrobnejše spoznavanje njegovega delovanja dobil

odgovor na to vprašanje. Živel je asketsko, vse, tudi zasebno življenje je podredil delu in ustvarjanju – prav nič ga ni ustavilo na njegovi poti. Svojemu delu se je popolnoma predal. Vsa njegova dela, tudi arhitektura, vsi njegovi projekti, ki niso bili uresničeni, skice, notranja oprema v cerkvah in hišah, drobni detajli, ki jih je ustvaril pri svojem delu, vse to nam pove, da je bil najprej umetnik in človekoljub, predan veri do samega konca. Za mene osebno je Plečnik naš največji umetnik 20. stoletja, njegovi dosežki (med katere moramo delno prištevati tudi dela njegovih učencev) in njegove stvaritve na področju arhitekture pa ga nedvomno postavljajo tudi na prvo mesto med arhitekti. Žalostno pri vsem tem je to, da ga v tujini bolj cenijo kot doma, ampak to je v Sloveniji že ustaljena praksa. Tujina ga postavlja ob bok španskemu umetniku Gaudiju, pri nas pa zelo malo ljudi pozna njegova dela. Tromostovje, Žale, Ljubljanska tržnica, Narodna in univerzitetna knjižnica, stadion za Bežigradom – in že se poznavanje njegovih del po večini konča. Želim si, da bi tudi s pomočjo mojega diplomskega dela čim več ljudi spoznalo Plečnikovo veličino. Katoliška cerkev v Sloveniji se trudi, da bi ga zaradi njegovih del na področju sakralne arhitekture, zaradi njegove dobrodelnosti in nasploh zaradi njegovega življenja, ki ga je posvetil ustvarjanju za ljudi, proglasili za svetnika.

Kot velikega ljubitelja šahovske igre me je še posebej pritegnila šahovska garnitura, ki jo je izrisal Plečnik.

Slika 55: Plečnikov šah

Vir: <http://www.ljubljana.si/si/zivljenje-v-ljubljani/v-srediscu/75817,2/gallery.html>, 3.3.2013

6 SEZNAM VIROV

6.1 Literatura

1. Krečič, P. (et al.): *Plečnik, Ciboriji, monštrance in zakramentariji*, Založba Rokus, Ljubljana, 1997.
2. Krečič, P.: *Jože Plečnik, moderni klasik*, DZS, d. d., zbirka Mejniki, Ljubljana, 1999.
3. Mušič, M.: *Znameniti Slovenci – Jože Plečnik*, Partizanska CIP – Kataložni zapis o publikaciji NUK Ljubljana, Partizanska knjiga, Ljubljana, 1980.
4. Hrausky, A. (et al.): *Jože Plečnik: Dunaj – Praga – Ljubljana*, Cankarjeva založba, Ljubljana, 2006.
5. Krečič, P.: *Jože Plečnik: branje oblik*, DZS, Ljubljana, 1997.

6.2 Viri

1. Praga Castle Administration, budget organization of Chancellery of the President of the Republic, *Josip Plečnik – An architect of Prague castle*, Praga, 1996.
2. Arhitekturni muzej Ljubljana, *Plečnikovi kelihi, katalog razstave*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1996.
3. Zavod za varstvo kulturne dediščine, *Arhitekt Jože Plečnik, Vodnik po spomenikih*, Scala in Scala sans, Ljubljana, 2007.

6.3 Internetni viri

1. <http://sl.wikipedia.org/wiki/Kelih>, 22.2.2013
2. <http://sl.wikipedia.org/wiki/Ciborij>, 21.2.2013
3. <http://sl.wikipedia.org/wiki/Mon%C5%A1tranca>, 25.2.2013)
4. <http://sl.wikipedia.org/wiki/Kelih>, 22.2.2013

5. <http://www.ljubljana.si/si/zivljenje-v-ljubljani/v-srediscu/75817,2/gallery.html>, 7.3.2013
6. <http://trajekt.org/arhiv/?tid=1&id=700>, 3.3.2013
7. http://www.likovnikrug.org/KRSTONOSIC_MIROSLAV-169-9-309, 3.3.2013
8. <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/76/WienHeiliggeistkirche.jpg>, 7.3.2013
9. <http://eng.archinform.net/projekte/1764.htm>, 3.3.2013
10. <http://www.panoramio.com/photo/52969146>, 7.3.2013
11. <http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:CerkevSvFran%C4%8Di%C5%A1kaOdStrani.jpg>, 7.3.2013
12. <http://www.crnava.si/znamenitosti>, 7.3.2013
13. http://www.slovenia.info/?sakralna_dediscina=10546&lng=1, 7.3.2013
14. <http://www.admagazine.fr/architecture/articles/ljubljana-photographiee-par-vincent-leroux/17380>, 3.3.2013
15. http://en.wikipedia.org/wiki/File:Visitation_Church,_Ponikve.jpg, 7.3.2013
16. <http://www.flickrriver.com/photos/hyotsuk/1385013215/>, 3.3.2013
17. <http://www.flickr.com/photos/giannelv/3381104433/>, 1.3.2013
18. http://upload.wikimedia.org/wikipedia/sl/6/6f/File:Plecnik_posojilnica_Celje_002.jpg, 3.3.2013
19. <http://www.sinatura.si/2009/11/27/stol-vzajemne-zavarovalnice/>, 3.3.2013
20. http://sl.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cevljarski_most,_Ljubljana, 3.3.2013
21. <http://www.visitljubljana.com/si/ljubljana-in-osrednja-slovenija/ljubljana/Wikipedia>, 3.3.2013
22. <http://www.visitljubljana.com/si/ljubljana-in-osrednja-slovenija/ljubljana/Wikipedia>, 3.3.2013
23. <http://misscano.tumblr.com/post/27709463086/devils-courtyard-by-joze-plecnik>, 7.3.2013
24. <http://www.gradimo.com/image/small/360>, 7.3.2013